

Tartu Riiklik Ülikool
Üldise Ajaloo Kateder
Asta Kullisson

Bundschuh (Hormking)
ja saksa talupoegade
ületohusud XVI saj.
algul (eriti 1513-1516)

D I P L O M I T Õ Õ

Inw. nr. 292.

Tartu
1951

Sisukord:

Sissejuhatus	lk. 3
I. Sassa talupoegade sotsiaal-majanduslik olukord <u>xv</u> saj. lõpul ja <u>xvi</u> saj. algul	19
II. Sassa talupoegade ülestõusud <u>xv</u> saj. lõpul ja Bundschuh-liikumise tekkimine	32
III. Bundschuh - liikumine	
1. Schlehtstadt'i "Bundschuh" 1493. a.	42
2. Untergrombachi "Bundschuh" 1502. a.	50
3. Leheni "Bundschuh" 1513. a.	62
4. "Bundschuh" 1517. a.	70
IV. Württembergi "Vaene Kourad"	
1. Ülestõusu põhjus ja ajendid	75
2. Talupoegade ja linnaplekkide liidu "Vaene Kourad" tekimine ja ülestõusu puhkemine	80
3. Tübingeni leping 1514. a.	88
4. "Vaene Kourad" peale Tübingeni lepingut	95
V. Büchli "Vaene Kourad"	
1. Ülestõusu ajendid	102
2. Ülestõusu käik ja tulemus	108
VI. Ülestõusud Ungaris, Steiermarkis, Kraisis ja Kärntenis	115
Kokkuvõte	121
Kasutatud kirjandus koos tsiterimisega	
tarvitatud lühenditega	133

Lisjuhatus.

Marxi ja Engelsi suurematu töö - „Kommunistliku partei manifest“ - esimene peatükk algab järgmiste sõnadega: „Kogu senise iniskonna ajalugu on klassivõitluse ajalugu.

Vaba ja orni, patriits ja plebei, parun ja pärisori, tsunftimeister ja sell, lihidatt, rõhja ja rõhutav on olnud teineteisega alalises vastuolus, on pidanud lahkamatut, kord varjatud, kord avalikku võitlust, võitlust, mis iga kord on lõppenud kogu iniskonna revolutsioonilise ümberkujundamisega või võitivate klasside ühise hukkamisega.“¹

Laiendades dialektilise materialismi üht koostisosa - õpetust vastandite ühtsusest ja võitlusest - iniskondliku elu uurimisele,

¹ Kommunistliku partei manifest, lk. 15jj.

avastanud Marx ja Engels klassivõitluses selle liikumapaneva jõu, mis viib edasi antagomistlikku klassiühiskonda. Sellene liikumapanevaks jõuks on klassivõitlus, mis tekkinud kogu, kui toimus ühiskonna jagunemine „... kaheks klassiks: isandaks ja orjades, ekspuaterijaks ja ekspuateritavaks.“¹ Alates sellest ajast on kogu ühiskonnavaelu areng toimunud ägedas klassivõitluses.

Keskajal toimus klassivõitlus ekspuateritavate ja ekspuaterijate vahel, mis seltsimus Italiini sõnade järgi ongi „fodaalkorra puajaoneks...“² See puajoon teravnes paratamatult koos fodaalkorra arenguga. Järk-järgult hakkab aga feudalism ka kõige maha jäänumais mais kaotama oma puhtfodaalset iseloomu. Kaob ükssikute maade fodaalne suletus. „Revolutsiooniline opositsioon feudalismi vastu läbib kogu keskaja. Lõtkuvalt ajalistest tingimustest ta astub välja müstika kujul või avaliku ketserluse kujul või relvastatud ülestõusu kujul.“³ Relvastatud ülestõusuni jõuab lään-

1) Perekonna, vaesmanduse ja riigi tekkimine, lk. 161.

2) ÜK (6) D ajaloo lühikursus, lk. 124.

3) Энрико, Крестовые войны в Германии, lk. 41.

Euroopa talupoegade XIV saj., Saksamaa talupoegade XV saj. lõpul ja XVI saj. algul.

lõpe
pöördub

Sellel ajastul on teaduvaid edusamme teinud tööstus, mille tõus algas juba XIV sajandil. Kohaliku feodaalse niilatööstuse asemel astub linnatsunfti käsitöö. See toodab laiemale ^{kes. kül.} tarbijate hulka dele ja rangemale turule nii kohaliku niilatööstuse. Eriti tuleb esle tõsta mähtööstust koos mäemajanduse tehnikaga ja organiseerimise arenemisega. XV saj. siirduta enam maagi saamisega maapealsetest nihtidest, vaid kasutansi kaevandusi süvendama. See nõudis nende varustamist tehniliste vaheldistega, mistõttu mäemajandus hakkas juba kaotama oma käsitööstusliku iseloomu. Ei saa jätta märkimata edusamme ka metallitöötlemise, värvimistööstuse ja kalvitöötlemise alal. Tunnustamist väärib hõbedatööstamine, milles Saksamaal omas tal aja järgul üheksa maastlusa.

Tööstuse edusammudega on seotud edusammud, mis teinuvad kaubanduse alal. Tänu Hansa monopoolile, mis kehtis sajandeid, välgus

Saj.

kes. kül.
lõp
1906

rogu Põhja-Saksamaa keskajest barbaarsuse sei-
 sukorrast. Kuigi xv saj. lõpul ja xvi saj. algul
 toimunud suured maadevastused andsid
 tugeva löögi Saksamaa kaubandusele, jäid
 sellised linnad, nagu Augsburg ja Nürnberg
 suurteks sõlmepunktideks Levandi kaubatootei-
 le. Kaubanduse ja tööstuse arenguga au-
 suosid suurt kaubanduse-, liigkasvõtu- ja
 tööstusfirmade tegevus Edela-Saksamaal.
 Need monopolistlikud organisatsioonid (eri-
 ti Fuggeriid) hakkasid oma mõju laiendama
 ka poliitilisele elule, laenates raha paavsti-
 le, Habsburgidele ja teistele. Harrastades suu-
 ri liigkasvõtu ja kaubanduse operatsioone,
 haarasid nad oma kätte maa tähtsamad
 tootmiskarud, valmistades teid kapitalis-
 mi arengule Saksamaal.

Vaatamata alpool loodud Saksamaa ma-
 janduslikule arengule, jäi ta maha teiste
 maade tootmise arengust. Saksamaa põllu-
 majandus jäi maha Inglismaa ja Madal-
 maade põllumajandusest; Saksa tööstus oli
 madalamal arenguastmel kui Itaalia, Flaami
 ja Inglismaa tööstus. Merekaubanduses
 hakkasid üha enam juhtivat kohta omav-

dama ingland ja madalmaalad, tõrjudes sakslasi kõrvale. Saksamaa üksikud osad olid nõrgalt notud üksteisega, puudus ühtne keskus rogu maa jaoks. Tsivilisatsioon koondus üksikute tööstus- ja kaubanduslike tsentrumite ümber ja nende üksikute tsentrumite huvid läksid üksteisest lahku. Igal Saksamaa rajoonil olid omad kaubanduslikud sidemed ja müügiturud esijoonel just väljalpool Saksamaad ja nii ei tekkinud siseturgu, mis oleks Saksamaa ühendanud majanduslikult ühtseks tervikuks.

See majanduslik ebaihtsus andis end tunda nii maa poliitilises kui ka sotsiaalses struktuuris. Samal ajal kui Inglismaal ja Prantsusmaal kaubanduse ja tööstuse areng viis need maad majanduslikule ja poliitilisele ühtsusele, sama protsess Saksamaal viis huvide ühinemisele ainult kohalike keskuste ümber ja seepärast ei toimunud Saksamaal poliitilist tsentralisatsiooni, vaid vastupidi - Saksamaal toimus poliitiline deentralisatsioon. Sellises olukorras suured Saksa-Rootsi riigi maavaldajad - riigivürstid - muutusid peaaegu sõltu-

matuiks valitsejast. Viimasega kaasusid loomulikult omavahelised tülid. Kui sellises kaasuses keegi võis tähtsat osa etendada, siis olid need vürstid, "... kelle kõrval keiser ise ikka enam ja enam muutus samasuguseks vürstiks kui kõik ülejäänud." ¹ Olles peaaegu sõltumatud keskvõimust, haarasid vürstid endale ka suuremaid õigusi. Igal vürstil oli õigus maksu koguda, kohut mõista, raha müntida jne. oma valduses. Kasutades ära keisrivõimu nõrkust, nad alistasid suure osa alamaadlist ja linnadest oma võimule. Nende viimaste suhtes esinesid vürstid tsentraliseerijatena, samal ajal kui nad keskvõimu suhtes esinesid detsentraliseerijatena.

Keskajast hierarhiast kadus keskmaadel peaaegu täiesti. Väiksem osa keskmaadlist tõusis sõltumatute väikevürstide seiseeni, kuna aga suurem osa langes alamaadli ridadele.

Alamaadel e. rüütelkond - aadli arvuks osa - läks suurte sammudega langetule. Alamaadli arvukaim osa, kes tegeles sõjaajandusega, oli juba laostunud. Sõjatehnik-

¹) Дурово, Спеченская бояра в Теграну, lk. 28.

ka areng, jalaväe osatähtsuse tõus sõjapida-
 mises tõrjus riütelkonna välja teenistusest viirs-
 tide juures. Töödustarbimise suurenenisega kas-
 vasid väljaminekuid, kuid tuluallikad jäid
 samaks või suurenesid minimaalsel määral.
 Varase keskaja riütelkonna ~~tegevusala~~^{iiks} tegevusala
 - röövimine maanteedel - muutus ajajooks-
 sul hädakohtlikuks. Sellega langes röövimise
 võimalus riütlitel ära. Et rahuldada oma
 kavarauid väljaminekuid, selles pöördusid
 nad ainsa pääsete poole - nad tugevda-
 sid talupoegade ekspuaterimist. Ei tule nü
 aru saada, nagu oleks alamaadel vastumüt-
 selt suurendanud talupoegade ekspuateri-
 mist. Alamaadel, nagu aadel lervinuna,
 oli oma põhiloomult parasit, kes elas ta-
 lupoegade ekspuaterimise arvel.

Fodaalühiskonna tähtsaim siset - vai-
 mulikkond - hakkas kaotama oma juhtivat
 positsiooni ideoloogias koos kapitalistlike ele-
 mentide arenguga. Oma sotsiaalselt koostiselt
 ei oland võimalikkond ühtne tervik. Tä ja-
 gukes 2 ossa: aristokraatlikku ja plebilisse ossa.
 Esimene neist oli is riigivürstidens ja valdasid
 suuri maaalu. Inglise sõnade järgi „nad

ekspluaterisid oma alamaid mitte ainult niisama halastamatult kui aadel ja vürstid, vaid veel julmemalt." ¹ Neile ei piisanud kirikukümnisest, hinnusest ja teistest kavalistest feodaalnoormustest. Kasutades ära rahva vaimepimedust sellens, et talt veel enam raha väljapressida, hakkati valmistama imetegavaid pühakupilti ja relikviaid, kaubeldi indulgentsidega, milline tegevus andis häid võimalusi rikastumiseks. Vainulokkonna plebeiline osa seisis lähedal lihtrahva elutingimustele ja tema ridadest väljus talupoegade liikumise ideoloogid, kellest paljud lõpetasid oma elu tapalaval.

dinnade arenemisega hiliskeskajal nihkus esile feodalismiga opositsioonis olev linnakodandlus kui kõige enam organiseeritud jõud. Võis oletada, et linnakodandlus pretendeerib juba kohale võitluses feodalismiga, kuid juba algusest peale nähtub linnakodanduse feodalismivastase võitluse piiratus. Nende poliitilise piiratus seisnes selles, et nad nõudsid osavõtet linna omavalitsusest ja patriitslike oligarhiate võimu piiramist. Linnakodanduse paiknondlik

1) Дуреев, Крестыанская война в Твери, lk. 31.

piiratus ja maa majandusliku ühtsuse puu-
 dumine tanistas teda muutumast „kodanlu-
 ses“ selle sõna otseses mõttes. Kodanluses
 muutub ta alles rahvuslaseks turu teinini-
 nga. Sarnaselt tal ajal veel rahvuslaseks
 turgu välja kujunemine ei olnud. Engelse sõ-
 made järgi moodustas ta tal ajajärgul vaid
 „... esialgne kodanluse maa...“¹ millest mõju-
 kamaks nihkus oli patriitskond, nn. „Ehrbar-
 keit“. Patriitsid olid linnades kõige rikkamad
 perekonnad, kes ekspuaterisid nii linna-
 ühiskonda kui ka linnadele alluvaid talu-
 poegi. Patriitsidega liitusid liigkannuõtljad,
 kes said omale rea monopole, mida kasu-
 tasid oma rikastumise huvides, ekspuaterides
 halastamatult linna alamkihti ja talupo-
 gi. Linnades elunev plebeilise kiht ühendas
 endas vana fodaalajastu bürokraatlik ühiskon-
 na laostunud elemendid vaevalt tärganud
 kodanlase ühiskonna alamate kihtidega. Tõl-
 gitades Engelse poolt tehtud ainuõiget linna-
 plebide jagamist kolme kihti,² loob Nõnnogude
 ajaloolane Porsner oma töös, Классовое общество

1) Крест, Крестовенная война в Третьем, к. 33.

2) Ibid., к. 35 ж.

bo Espanyuu nepep ooponoo³, "linna plebeide koos-
sise hiiskeskajal:

1) algeline manufaktuur- käsitööstuslik elproletariaat,
kes ei valdu veel üljäänud plebeilise massi koos-
sistest, st. miti palgatööliid ja sellid, kes seis-
vad väljaspool (ofitsiaalset) ühiskonda ja elutiin-
gimustelt lähenevad niivõrd proletariaadile,
niivõrd see üldse võimalik oli tallangse tööstus-
liku korra juures;¹

2) väike ja väikseimate käsitöölise massid, "val-
sened kumftilinnud, kes kõik on veel seotud oma
privileegidega olemasoleva kodanliku korraga,²
muid fantilistelt juba kaotavad endist majan-
dusliku isesisovust;

3) "inimeste massid, kes on ilma jäänud kindlast elu-
kutsust ja alalisest elukohest,³ st. peamiselt de-
klasseerunud elemendid maalt (oma elukohest
minema paisatud talupojad, vallan-
datud teenijad). Valgudes linnades,
hannad need elemendid endile kait-
tööd otsima.⁴ Seda rühmitusse kuulub ka
kaltsonproletariaat. Linna plebei -

1) Иренко, Крестынская книга в Термакум, lk. 36.

2) Ibid., lk. 35.

3) Ibid., lk. 35.

4) Капоганов боцмануе, lk. 286.

See siht seis talupoegadele kõige lähemal ja andis neile feodaalide vastases võitluses oma kes-
kelt nii juhte kui ka võitles ise koos talupo-
egadega. Kuid linnaplebeid olid siiski äärmiselt
nõrgad ja tema järel sihtes peamiselt tema isiku-
duses talupojamassidega.

Talupoegkond, kes feodalismi ajal moodus-
tas kõige arvukama osa maa elanikkonnast,
ägas ränga ekspluaterimise all. "Talupojale
lauges oma ramungga nagu ihihõondlenu ehi-
tise hierarkhia: vürstid, aadel, papid, patriit-
sid, linnarodanland. Kas nad kuulusid vürstide,
vabale keisi riigile, kloostrile või linnale, neu-
dega käidi kõigjal ümber kui ajadega või
koormakandja lojustega või veelgi halvemalt"¹⁾
Talupoeg pidi töötama suurema osa oma ajast
feodaali maal. Peale selle pidi talupoeg
maksma kõrgvaimulikele kiinnist, mõis-
kete hinnust, andameid ja muid maksu-
selt osalt, mida ta oma põllult sai. Kuid
vähe sellest. Mõisnikud suurendasid nõudmist töö-
ja siidikoostuste ajal, mida talupoeg oli
sunnitud neile maksma tegevana. Samuti
suurendas feodaal talupoegade ma-
sumäärana. Rahaliste sihete areng

1) Жуков, Крестовенская война в Термаку, lk. 37.

siivendab antagonismi feodaalide ja talupoegade vahel. Eriti halvendas talupoegade seisundit aadli riinnak sarakonna õigustele (kojukoona iihismaade endale rüsumine, keeld talupoegadel kasutada metsa niitpeunde hankimises jne.). Ja kust võis talupoeg abi leidma? Kohus, kust talupoeg oleks pidanud kaitses leidma illekohetu vastu, oli samuti aadlike või nende käsitsa käsutuses.

Selline rõhumine poolt aadlike poolt kutsus talupoegade seas esile vastupanu. Põrsnevi järgi võib eraldada kolm peamist talupoegade aktiivse vastupanu vormi:

- 1) osaline vastupanu
- 2) pagemine
- 3) ülestõus.¹

Kui talupoegade individuaalne või kollektiivne meeldumine ühe või teise nõude täitmist, mis talle oli esitatud senjööri poolt, ei andnud tulemusi, siis otsis talupoeg teist väljapääsu. Talupoeg põgenes oma senjööri juurdest kas teise senjööri juurde või linna. Kuid linnade elanikkond ei võinud lõputult suureneda, sest linnade kasv võimalus oli pii-

1) Порушеб, т. VII, lk. 205/11.

raatud kaubarahetusega linnade ja küdade vahel. Samuti ei olnud olukord uue seujööri juures sugugi parem ega saanudki olla, sest see kuulus samuti rõhujate, kelle sihiks oli talupoja ekspluateerimise kaudu saada võimalikult palju tulu. Ja et "... rõhujate ja rõhutav on olnud teineteisega alalises vastuselus, on pidanud lahkamatut, kord varjatud, kord avalikku võitlest...",¹ siis läks talupoeg ühe vastupanu kolmandale vormile - ülestõusule.

Siiski ei ole talupoegade ülestõusud iseloomulikul kerkaja algusele. Varakeskajale on iseloomulik just osaline vastupanu, kuigi esineb ka pagemise juhtumeid. Pagemine oli tugevalt tsentraliseeritud riigikorra juures suhteliselt raske. Seid see kasvab järgnevatil sajanditel, mil fodaalne killustumus suureneb. Eriti hoogsalt toimub talupoegade pagemisküsimine XII - XIII saj. Et aga dialektika ei vaatle areemisprotsessi mitte kui ära käide lihtsat koradamist, kui liikumist mööda ringi, "... vaid kui progresserivad liikumist, kui liikumist kõnusejoones, kui üleminekut vanast kvalitatiivsest

1) Kommunistliku partei manifest, lk. 15 j.

olekust uude kvalitatiivsesse olekusse, kui are-
nemist lihtsast keeruliseni, madalamast kõrge-
mani¹, siis on rõhitud klasside ülestõusude
ni jäädmine täiesti loomulik ja seaduspä-
rane nähe. Võrreldes osalise vastupanuga ja
pagemisega, on ülestõus kvalitatiivselt täiesti
uus ja kõrgemaks nähtus ühiskonnas. Kui-
gi üksikud talupoegade ülestõusud toimuvad
juba varasemajal, algab XIV sajandiga "... lää-
ne-Euroopas talurahvaülestõusude täeline
epooh."² Sel ajajärgul toimuvad sellised suu-
red talupoegade ülestõusud, nagu Jacquerie,
Wat Tyler'i ülestõus jt.

Saksamaal algas talupoegade ülestõusude
laine hiljem kui teistes lääne-Euroopa maa-
des. Kuni 1524/25. a. saksa talupoegade sõjani
on talupoegade ülestõusud kandnud koha-
likku iseloomu. Põrsnevi järgi on igale talu-
poegade ülestõusele omane sügav sotsiaalne
vastuolu, sest esiteks: talupoegade ülestõus
on massilikumine, mille eelduseks on laieneda,
kuid teiseks: selle laienemise tagajärjeks on
talupoegade üksikmajapidamine, millest talu-

1) Üh. (6) P ajaloo lühikirjandus, lk.

2) Порушев, т. VII, lk. 209.

poeg hoiab kinni ja mis seabõlle lokaliseerib
 ülestõuse. Niisiis "... lokaalne isoleeritus ja rib-
 lustatus on talupoegade ülestõuse iseloomu-
 lik joon."¹ Talupoegade ülestõuse eduks
 lähiviimiseks on tarvis, et neil oleks liit no-
 danluga või proletariaadiga viimaste juht-
 timisel. Kui talupojad võitlevad koos nodan-
 luga viimase juhtimisel valitava korra vastu,
 siis viib see nodanliku revolutsioonile, mille tu-
 lemusena kukutatakse feodalism ja võimude
 pääseb nodanlus. Talupoegade liit proletariaa-
 digaga kehtiva korra kukutamiseks on või-
 malik alles kapitalistlikes ühiskonnas, kus
 proletariaat kui iseseisev klass on juba väb-
 ja kujunenud. Talupoegade ja proletariaadi
 ühises võitluses - revolutsioonis - kapitalisti-
 de vastu, kukutatakse kapitalistliku korda
 ja kehtestatakse sotsialistliku ühiskonna kord.
XV saj. lõpu ja XVI saj. alguse Lääsmaal ei
 olnud välja kujunenud nodanlust, kus koos
 talupoegadega oleks toimunud revolutsiooni,
 mille tagajärjel feodalism oleks hävitatud.

Vaatamata oma kohalikele piiratud se-
omavad need talupoegade ülestõusud, mis

1) Топунов, т. VII, lk. 212.

toimurid \overline{xv} saj. lõpul ja \overline{xvi} saj. algul, tähtsa koha sündmuste reas, mis valmistasid ette 1524/25. a. talupoegade sõda Saksamaal.

Käesoleva töö ülesandeks ongi näidata, millist tähtsust omasid \overline{xvi} saj. saksa talupoegade ülestõusud. Kui varasemal ajal talupojad võitlesid täiesti omaette, siis \overline{xvi} saj. algul on talupoegadel juba liitlane linnaõrude näol. Kuigi see pole talle veel kindlaks liitlaseks, näitab ta siiski, et areng läheb edasi ning ülestõusude enda loogiline näin nõudis liitlast.

I

Saksa talupoegade
sotsiaal- majanduslik olukord
XV saj. lõpul ja XVI saj. algul.

Nagu teada, on ajaloo edasiviivaks see klass, kes vastaval ajajärgul on põhiklassiks. Meid huvitaval ajajärgul, s.o. keskajal, oli selleks põhiklassiks talupoegkond. Kuna iihiskonna arengut edasiviivaks jõuks on töötavate masside võitlus ning keskajal olid töötavaks massiks talupojad, siis seesama talupoegade mass oli ka revolutsiooni peamiseks jõuks, mis lõppude lõpuks viis feodaal-iihiskonna hävingule. H. Loont uusest 365

Saksamaal moodustas pärisõigus ägar talupoegkond kõige rohkearvulisema ekspluateeritute klassi. Keskajal polnud feodaalse ekspluateerimise allikaks mitte rahva vabastamine maast, vaid vastupididi - tema kinnistamine maa külge. Talupoeg säilitas oma maa, kuid ta oli selle külge kottud kui pärisori ning oli kohustatud maaomanikele maksma tööga või saadustega.¹⁾ Maaomanikud tõstsid pidevalt talu-

1) Маркс, Энцкл., т. XVI, lk. 287.

poegade andamite määra.

Üldine pealting sassa talupoegade se-
nistele õigustele ja nende ekspluaterimise pidi-
tõus, mis sai alguse xiii saj. 2. poolel ja arenes
hoogsalt xv saj. vältel, sai oma oengu kõrge-
ma astme xvi saj. algul. Seda ajajärku ise-
loomustab ühelt poolt vabade talupoegade
muutmine sõltlasteks ja sõltlaste muutmine
pärisorjades ning teiselt poolt kogukonna
ihismaade anastamine. Feodaalide eesmärgiks
oli sel moel tugevama surve avaldamine
talupoegadele.

Ekspuaterimise tugevdamine talupoegade arvel
andis end kõigepealt tunda maksukoormuse jär-
sus suurendamisega. Feodaalid suurendasid niikü-
ti regulaarseid maksu, mis seisnesid peamiselt
hinnusmaksus, mida võeti talupoja majandilt
kui ka mitteregulaarseid maksu, mis olid seos
talupoja majandi või vallasvara omaniku
vahetusprotsessiga. Kuigi nõukogude ajaloolane
Smirin nõustub kodanliku ajaloolase Th. Knapi-
ga, et regulaarsed maksud ei omanud päris-
orjuslikus olukorras suurt tähtsust¹, siis ei tähen-
da see veel seda, et regulaarsed maksud ei

1) Упоминание замечу, 19, кн. 153.

oleks noormarjad olnud. Kodanlased ajaloolas-
 ted püüavad nagu õigesti mitteregulaarsete
 meeste suurust regulaarsete meeste arvel.
 Arvatakse, et Kristum'ides (vanurauamatutes)
 sellepärast mitteregulaarsetele meestele suure-
 mat tähelepanu omistatud, et nad kava-
 sid kvantitatiivselt suuremal määral kui
 regulaarsete mehed.

Regulaarsete meeste järust tõusust au-
 nab teadlastest õiguste müümise summa suuremine
 talupojadel. Kui see summa XIV saj. 1. poolel kõi-
 gub 2-3 hõbedanaela imber, siis XIV saj. 2. poolel ja
 XV saj. algul võib konstateerida tema tunduvalt
 suurenenust - müügihind ulatub 7-14 hõbedanae-
 lani. Üksikutes nohtades see siiski veel nii kõrgel-
 li ulatub. Müügihind sellistes nohtades ulatub 4 hõ-
 bedanaelani.¹ Sellid ekspluatatsiooniga kahtlemata
 tõusevad õiguste müügihinnad veelgi. Valdau-
 niela Kristum'ist on näha, et iga talupoja
 majand, mis kuulub antled niela Singhof'i,²
 on kohustatud iga aasta mardipäeval
müüma maksma 4 šillingit.³ Kui aga

1) Memorieboek zamenen, 19, lk. 154.

2) Singhof, s.o. pedaalil poolt asutatud slujõiaalsu va-
 litsele tüdrukule (kus oli ka kohtuampan), mis da
 valitus Meer, kus oli renturk või mõitavalitseja

3) Grimm, I, lk. 358.

talupojad jätkavad hinnuse tähtajal maksmata, siis jäävad nad maavaldusest ilma. Seda näitab Lentsburgi küla Neistum.¹ Kas see oli maksu kogu Edela-Saksa kohta, selles puuduvad täpsed andmed. Kuid võib oletada, et ta oli maksu kogu Edela-Saksa kohta.

Kui vaadata regulaarsete maksude suurus St.-Peter'i kloostri aladelt XV saj. lõpul, siis saame järgmise pildi: rahas tuli maksta 8 penni. Peale rahalise maksu oli veel naturaalkohustusid: lihavõttes tuli anda mune, maisuks - juustu, siigiks - aedvili.² Kuigi Gothein väidab, et regulaarsed maksud ei olnud määravad,³ siis võib tema enda andmeist näha (vähemalt, mis puutub naturaalandamisse), et igaaastased maksud polnud kindlalt fikseeritud ja senjoor võis neid suurendada. Kuid peale rahaliste maksude ja naturaalkohustuste peavad talupojad senjööre aitama maaharimisel. Märtsi-ja maisu jaoks on iga talund kohustatud andma 2 härja aadraga ja 4 inimest

1) Grimm, I, lk. 389jj-d.

2) Usmopureckue zanucku, 19, lk. 168.

3) Ibid.

senjööri mõisasse. Samuti täidavad talupojad küündikohustusi.¹ Siit on näha, et pole kindlaks määratud, kui palju päevi peab tööline töötama senjööri põllul, vaid on ainult kindlaks määratud tööde iseloom. See näitab talupoja isikliku sõltuvust senjöörist. Eschbachi näla Kristum teeb andmeid selle kohta, et kohustuslike teotöid võivad talupojad asendada rahalise maksuga. Kuud edasi märgab Kristum, et see sõltub kloostrist, kas asendada teotöö rahaga või mitte.² Kui klooster ei vajanud töölist, siis muidugi nõudis ta kohustuste täitmisest rahast. Nii tekkis uusi maksu, mis säilitasid oma nimes teotöö jälgi, näiteks Hengeld (heinamaas). Need uusi maksu suurendati pidevalt. Nõukogude ajaloolane Smirin on teinud arvestuse, mille järgi Rottenackeri talupoegade Hengeld on tõusnud 37,5%.³

Esupool toodud andmeist näeme, et enamuse Kristum'istid ei anna täpsid andmeid regulaarsete maksude suurusest, nad ainult reguleerivad maksude tähtajad ja maksmise korra.

1) Grimm, I, lk. 355 jj.

2) Успенское замечаніе, 19, lk. 174.

3) Успенское замечаніе, 19, lk. 171.

Töörjus pole kindlaks määratud päevade hul-
gaga, sestõttu võivad seujööid laiendada talu-
poegade kohustusi. Teigi käsitöölised ja päevili-
nd on kohustatud töötama isandatele ilma
tasuta ja ka nende teukoormus pole kindlaks
määratud. Bpfigheimi ja Güssheimi külast tea-
takse, et „iisegi need meist, kel ei ole imaja, õue
ja kaituvad oma kätetööst, on kohustatud
mõni päev töötama täiesti ilma tasuta
isandatele.“¹

Nii pole talupoegadele kindlalt fikseeritud
kohustusi ja siin võib täiel määral rakenda-
da Lenini sõnu, et talupoeg on kohustatud te-
gema seda tööd „... mida mõisnik käsib...“²

Kuid peale regulaarsete maksude olid
talupojad kohustatud maksma veel nn. mitte-
regulaarset maksu. Nendest maksudest on
koormavamad Erschatz, Dritteiligkeit ja kiriku-
kinnis.

^{äärmiselt raske ja ikerohkune ekspluatatsioonivorm,}
Erschatz-maks oli seoses talupoja majan-
di omaniku vahetusega. Peale talupoja surma
nõudis seujöör omale osa talupoja varandu-

1) Kemspureckue Zamenu, 19, lk. 177.

2) Lenin, Tööd, 3, lk. 158.

sest. Tuli aga ette juhtumised, mil Erschatzi võet-
 taakse mitte ühe, vaid kahe, isegi kolme senjööri
 poolt. Näiteks Stühlingeni ümbruse talupojad
 kaebavad, et talupoja surma puhul senjäär
 võtab parima looma, foogti aga paremad
 riided ja relva.¹ Antud juhul noomes Er-
 schatz parimast loomast. Kuid mitte alati ei
 piirdunud senjäär parima loomaga, vaid võt-
 tis ka $\frac{1}{3}$ talupoja varandusest. Viimasel juhul
 esines Erschatz Dritteligkeit'i näol. Kristum'ide
 ja teiste materjalide suurimaine näitab, et Er-
 schatzi ei võetud ainult pärisriistelt talupoega-
 delt, vaid ka vabadelt, kuigi mitte samas ula-
 tuses. Pärisriistelt talupoegadelt võeti Erschatzi
 rohkem, nagu näitavad Saleni kloostri küladena
 püütavad Kristum'id.² Siin on selgesti näha
 Erschatzi nos isikliku sõltuvusega. Senjööride püü-
 dens noju aeg oli munita talupojad sõllanuks.
 Seda asjaolu tõendab ka fakt, et reas kohta-
 des viidi Erschatz hisse alles vähe aega enne
 Sassa talupoegade sõda.³ Kõigest sellest võib
teha järelduse, et senjööriaalsuhete areng läks

1) Успенский Зануки, 19, л. 165.

2) Ibid., л. 166.

3) Ibid.

fodaalpärisõiguslike suhete tugevnenemise suunas.

Teine mitleregulaarne maks - drittleitigkeit -
siseses kelles, et senjöörit oli õigus peale talu-
poja surma või talupoja siirdumisel ühest
kohast teise võtta $\frac{1}{3}$ talupoja varandusest eu-
dale. Senjööri saab ka $\frac{1}{3}$ kaasavaralt ja kiunki-
delt, millised maapidaja annab oma lastele.
Talupoeg ei võinud õigelti sõnade järgi
"... astuda abiellu, surra ilma senjöörite maks-
mata."¹

Ühes vihatumaks ja raskemaks kohustusks
oli kirikukümnis, mis oma nimetusle vaata-
mata ei olnud kõinjal ühesugune. Mõnes
kohas võeti teda ainult teraviljalt ("surküm-
nis"), teistes kohtades ka aedviljalt ("väike
kümnis") ja kariloomadelt ("verekümnis").

Kuid senjöörid ei püüdnud loeteldud
maksudega. Neudele maksudele lisandusid veel
väiksemad kohustused, nagu marjade kogu-
mine, jahil ajal loomade ajamine jne. Jahiõi-
gus kuulus mõisnikule ja talupoeg ei lohti-
nud metslooma tappa isegi siis, kui see kaas-
tas ka põlde. Kui need maksud ja kohustu-
sed kõik kokku võtta, "... siis võib täiesti põh-

¹) Jurube, Крестьянская война в Тюрмани, lk. 37.

jundatult väita, et isandad püüdsid kahanda endile talupoegade sissetulekust kõik, mida said, jättes talupojale ainult kõige minimaalsemad elatusvõimalused.¹⁾ doomulikult oli seda kõige kergem läbi viia pärisojade suhtes, mille omandiõigused allusid nende „pärisvärrade“ kontrollile. Seejärel ilmubki vaadeldaval ajajärjel, s.o. xv saj. lõpul ja xvi saj. algul, eriti teravalt fodaalide püüed muuta oma vabad talupojad sõltlaski ja sõltlased pärisojadeks.

Mis puutub talupoegade pärisojadeks muutumisse, siis toob kodanlik ajaloolane J. Grimm oma „Veistümer'is“ väga rujukaid näiteid. Nii on Neustadt'i ja Entsch'i külad Veistüm'des toodud teade, et iga uus juurdetuli ja nendesse küladesse muutub pärisojaks, kui ta on külas elanud ihe aasta ja ihe päeva ning tema oma läänihärra si ole kannatanud selle aja jooksul oma õigusi tema suhtes. Neustadt'i küla Veistüm'idest on näha, et selles külas pole ihtegi vaba majapidamist peale seitse, mis kuuluvad fodaalidele.²⁾ Õeltoodust on selgesti näha pärisojadeks muutumise

1) Herzog II, lk. 62.

2) Uemspureckne Zanusen, 19, lk. 157.

protsen. Feodaalide piirides on muuta talupojad ainult endale alluvaks, liivideerides nende sõltuvus kehtest feodaalidest. Selline pärisõigades muutunise harkina oli kõinide feodaalide piirides. Schwarz'i miila kohta, mis muudub St.-Peteri kloostriks, on teada, et inimene, kes asub elama kloostri maale on nõhustatud täitma samasuguseid nõhustusi, nagu kloostri talupojad, kui ta on elanud kloostri maal ihe aasta ja ihe päeva.¹ Sellist nõhustust talupoegade ~~hõlme sõltuvaks~~. Keid protsen pärisõigades muutunises kestab. Sama Schwarz'i miila kohta teadaolevate andmete järgi muutub kloostri maal ihe aasta ja ihe päeva elanud vanemate laps pärisõigaks.² Mis puutub vaba inimese abieluse pärisõigaga, siis on Steinen'i küla ke puutuvas Keistuni'ist teada, et vaba naise abielu pärisõigaga muudab ta sõltlaseks. Lapsed aga, kes sellist abielust sündivad, muutuvad St.-Blaseni'i kloostri pärisõigades.³

Samaaegselt talupoegade muutumisega pärisõigades toimus ka feodaalide piirid laendada

1) Grimm, I, lk. 424.

2) Ibid.

3) Ibid., lk. 485.

oma õigusi ~~hõlmama~~ hõlmamaale. Feodaalid kasu-
 vad endale inimestaid, keelavad talupoegadele
 kasutada metsa küttepuude hankimises, looma-
 de karjatamises jne. 1477.a. Nittendorfi Keis-
 tum'ist on näha, et kõik talupojad võivad ka-
 sutada ishist metsa, vaatamata sellele, kas ta
 kuulub allostole või mitte! Umbes 20 aastat
 hiljem, s.o. 1492.a., Keisum väagib Scherzhei-
 mi metsakorraldusest, kus on kindlaks määra-
 tud, et ainult feodaalil on õigus vabalt ka-
 sutada kogukonna metsi; kuna talupoegadele
 on see õigus piiratud.²

Niinoodi lauludavad mõisnikud järk-jär-
 gult oma õigusi. Briti teravalt ilmneb mõisni-
 ke riinax kogukonna maale xv saj. lõpust ala-
 tes. Talupoegade õigustest ilmajätmine maa-
 le on suure nähtus. See ilmneb juba xv saj.
 algul, kuid suureneb järjest. Dornheimi Keisum
 1417.a. määrab kindlaks, et kui talupoeg 3 aasta
 jooksul ei maha hinnust, siis võib abt teda maalt
 ära ajada³. Vabaksjäänud maa liidab feodaal
 oma valdusega. Selline mõisamajanduse laiene-

2) Ученые труды Зануки, 4, lk. 186 jj.

1) Grimm, I, lk. 389.

3) Ibid., lk. 375.

mine on tingitud kapitalismi elementide sisetungimisega külamajandusse. Sellest annab tunnistust ajaolu, et mõisa põldudel hakatakse viljelama põllukultuure - peamiselt neid, mis lähevad müügies, nagu näiteks lina. Samal ajal kui fodaalid astuvad kaubanduslike suhteisse linnadega, keelavad nad seda tegemast talupoegadele. Talupoegade kaebuste hulgas me leiame terve rea viiteid taxistustele, mis tehtud talupoegadele suhtlemises turuga. Näitena võiks tuua Kempteni talupoegade kaebus, et abt keelab neil müüa heinu, õlgi ja puud.¹

Rahamajanduse sisetungimisega ja turu suhte arenguga kujunes Saksamaal välja Grundherrschaft (põhivõõrõigus). Nagu juba eespool toodud näiteist selgus, viis Grundherrschafti süsteem raharendi domineerimisele. Oma edaspidises arengus raharent „paratamatult viib ... kas maa muutumisele vaba talupoja omandiks või taotmisviisi kapitalistlikuks vormiks, rendiks, mida makstakse kapitalistlike rentnike poolt.”² Keid Saksamaal ei viiund

¹ Ученые труды записки, 4, lk. 202.

² Маркс, Капитал, III, lk. 703.

Grundherrschafti süsteem xv saj. lõpul ja xvi saj. algul mitte fodaalse rõhuvise nõrgenemisele, vaid fodaalsuhete surulisemas muutumisele ning ekspluatsioonise suurenemisele. Viimane omakorda viis talupoegade ja linna-plebeide läheneamisele.

II

Saksa talupoegade ülestõusud
 XV saj. lõpul ja
 Bundschuh-liikumise tekkimine.

Esipool nägime, et tööstuse ja kaubanduse areng Saksamaal ei toonud kaasa maa-
 inimeste huvide listumist ja poliitilist tsentrali-
 satsiooni, nagu see toimus mõnes teises riigis,
 näiteks Inglismaal ja Prantsusmaal. Vastupi-
 di - Saksamaal sündis veelgi enam poliitiline
 killunemine. Hvalimud ja vaimulikud vürstid olid
 praegu sõltumatud keisrist. Igaüks neist oli oma
 valduste suveräännus isandaks, pidades silmas
 vaid oma isikliku kasu. Seega kujunes opo-
 sitsioon valitsevate kihtide endi vahel.

Selline poliitiliselt killustatud olukord ei tul-
 nud riigile kasuks. Keisri riigis toimus lagunemine
 reaks iseseisvaks valdajadeks. Üheks riigi poliitilise
 lagunemise nähtuseks oli ka Šveitsi liidu
 tekkimine XIII saj. lõpul. Alpi mäestikuoorgudes soo-
 dustasid maastikulised tingimused sõltumatust
 ja kaitsut fodaalide võimutsemise vastu ja
 seetõttu säilis siin kohati vabu talupoegi. Lõuna
 Alpe läbis kaubatee Itaaliast Saksamaale, siis

Habsburgid püüdsid naabata läheduses asuvaid kantoneid (Schwyz, Uri ja Unterwalden) allutada oma võimule. See aga ei õnnestunud, kuna mainitud kantonid sõlmisid a. 1291 omavahel liidu. Kuigi Habsburgid tahtsid kantoneid alistada jõuga, ei õnnestunud see. Šveitsi liit purustas a. 1315 Habsburgide sõjaväed Morgarteni lahingus, kaitses niivõisi oma sõltumatust.

Šveitsi liidu tekkinine ei olnud ilma mõju-
ta Saksamaale. Šveitsis suutsid töötavad kihid end maksma panna ja seepärast olid šveitslased „...kaeks silmis kõigi maade aadlikele.“¹⁾

Ekspluateerimise tugevnenine ühelt poolt - ja see oli peamine - ning Šveitsi talupoegade esmu-
jult tung rahanemise järgi fodaalset ekspluateerimisest teiselt poolt nutus saksa talupoega-
de hulgas esile soovid oma olukorda muuta. Talupojad astuvad välja kohaliku aadli vastu.

Esimene tähtsam talupoegade kohalik välja-
astumine toimus Hans Böheimi juhtimisel Ida-
Frankimaal Nürzburgi piiskopkonnas a. 1476. Hans Böheim pärines Niklashauseni külast. Rahvale jutlustas Böheim, et neitsi Maria olvat
end kalle ilmutanud ja käskinud rahvast

1) Zimmermann, lk. 31.

nutuda patukahetsusele. Igaike püüavad pattudest ja maapealsetest mõnudest loobuma ning pöörduma Niklashauseni jumalaema poole pattude andeksandmiseks.¹ Sellesjärgi "... kõik inimesed peavad saama irsteise vennaks ja igaike peab leiba teenima oma kätetööga ja ihelgi ei pea rohkem olema kui teisel."² Samuti on Böhemi jutlusele iseloomulikuks terav prappide vihkamine. Niimelt eitab Böhemi kõiki vaimulikke ja ilmalikke võime. Ta nõuab maa- ja metsade, veekogude ning karjamaade muutmist kõikjal vabaks kasutamiseks. Selline võrduse nõudmine on esoteeriumid juba vana inimkondes. Engels kirjutab "Anti-Dühringus", et inimese võrduse nõue tähendab "... kõikide inimeste või antud ühiskonna kõikide liikumete õigust võrdsele sotsiaal- poliitilisele ^{tähtsusele} ~~olulisele~~."³ Kuigi Böhemi nõudmine ei vastanud Engelsi poolt formuleeritud võrdsele, siiski oma aja tingimustes leidis tema jutlustes elavat vastukaja. Niklashauseni saabus rahvast lähemast ja kaugemast ümbruskonnast.

1) Энрике, Спесманская война в Термадене, л. 61.

2) Ibid., л. 62.

3) Энрике, Анти-Дюринг, л. 97.

Böheim ei pöördunud ainult jutlusega, vaid tema eesmärgiks oli ülestõuse organiseerimine. Sõjalisteks juhtideks pidid olema riütlid Kunz von Thunfeld ja tema poeg. Ei tohi aga unustada, missugusel eesmärgil võtsid nad liikumisest osa. Need huvitas ainult isiklik rikastumine ja kasusaamine liikumisest, mis tulenes juba nende klassipositsioonist. Seid enne, kui ülestõus teoks sai, vangistati Hans Böheim. Tema poolt kindlaksmääratud päeval kogunes Niklashauseni umbes 34000 relvastatud talupoega, kuid teada saanud Böheimi vangistamisest, läks suurem osa laiali. Ca 16000 jäi kohale ja tahtis Böheimi vabastada, kuid see ei õnnestunud. Würzburgi piiskopi ratsaväel õnnestus rahutus maha suruda.¹

Et Böheimi väljastumine lõppes ebaõnnestunult, on täiesti loomulik, sest talupoegadele puudus liitlane ja juht. Juba sissejuhatuses nägime, et talupojad võivad võita ainult liidus kodanluse või proletariaadiga viimaste juhtimisel. Seid Böheimi liikumisel oli ka oma tähtsus. Engel-
si sõnade järgi oli ta suure saksa talupo-

1) Иваниц, Крестьянская война в Германии, кн. 63.

gade sõja "... esimene elkäija..."¹ Böhemi juttustuse
 sinus oli käiteldava ajajärge tüüpilised feo-
 daalvõimade vastand nõuded, mis algavad "juma-
 la tahtele" vastava ametismi juttustamisega ja
 lõpevad kehtiva korra eitamisega ning iildi-
 se võrdsuse kuulutamisega. Aga nagu eeltoodust
 selgub, ei suutnud Böhemi oma kavatsusi prak-
 tikas rakendada.

Šveitsi naabruses, Kemptenis oli säilinud val-
iv saj. vabu talupoegi. Nad võitsid oma varandust
 parandada ja ühest kohast teise siirduda, ilma
 et neile selleks takistusi oleks tehtud. Kuid vähe-
 haaval hakkasid kloostrilennud neid maksus-
 tama. Kõigepealt suurendati pärandimaksu;
 seejärel hakkasid vabad kloostrimajandid kand-
 ma samu kohustusi, mida kandrid pärisor-
 justikud kloostrimajandid. Talupoegade päris-
 orjades muutuse protsess toimub ka Kempte-
 nis samuti, nagu eluises praktikas toodud
 pärisorjades muutumine. Kui vaba talupoeg
 abiellus pärisorjaga, siis nende lapsed muutusid
 pärisorjades.

Et talupoegade personaalõigust kaotada,
 1) Иваниц, Кременьянская бѣна в Термауру, к. 61.

alles Kempteni abt tahab kuulata oma valduse talupoegade abielu teiste valduste inimestega. Algan tavaõiguses nähti ette, et pärisorise talupoja varandust kontrollis tema isand. Kui pärisorine talupoeg suri, siis läks tema varandus abtile. Dubada abielu teiste valduste talupoegadelega oles tähendanud Kempteni abti õiguste kaotamist pärisorjade ja nende varanduste üle.¹

1481.a. kloostriilem Johann E suurendas kloostri vabade talupoegade andameid ja kohustusi.² Kloostriilema piiudens oli kõikide vabade talupoegade muutmise sõltlasteks ja sõtlaste muutmise pärisorjadeks. Pärisorise "...majandussüsteemi olemus seisis selles, et kogu fodaalnoõisa maa jagunes mõisa- ja talupojamaaks: viimane anti hingemaaks talupoegadele..."³ Talupojad pidid harima mõisamaa ja kui aega üle jäi, siis võis töötada oma põllul. Peale selle pidid nad andameid andma, mis suurenesid järjest. Talupojad ei tahtnud sellise korraga leppida ja muutusid rahulolematuks. Nad kuuldusid kohustusi täitmast. Sellele vastas

1) Умомореккне замекке, 19, lk. 159.

2) Zimmermann, lk. 26.

3) Lenin, Teosed, 3, lk. 151.

abt talupoegade karistamisega, mis ulatus kuni $\frac{1}{3}$ varanduse äravõtmisega. Kui talupojad kaebasid maksude ja trahvide suuruse üle, siis vastati neile, et maks ei maksvat mitte ainult talupojad, vaid ka aadel ja isegi keiser ning "... milleks teha siis erand talupoegadele?"¹ Talupoegade maks ei vähendatud, vaid suurendati.

Samal ajal kui toimus Madalmaade talupoegade rahutus hindade tõusu ja nälja tõttu, toimus talupoegade rahutus ka Saksamaal.

15. nov. 1491. a. kogunesid Kempteni talupojad kokku ja pidasid nõu oma vanade ärguste taastamise üle. Kempteni abtile lubasid oma abi ka linnad ja aadel, kui nad nägid, et rahutus võib ka nende aladele kanduda. Talupojad pöördusid keiseri poole, et see neid abistas, arvates naiivselt, et nende halvast olukorrast on süüdi ainult kohalikud võimud. Talupoegade kaebus ei jõudnudki keiserini, sest abti käsul vangistati talupoegade saadik teel. Niisugase end toimuvalte sündmustele rahete ka Ivaabi liit, millelt abt oli abi palunud ja selle otsus oli: "Jõuga sundida talupoegi sõnakuulmisele, sest edasine vastutulek võib hädasohtlikuks

¹Zimmermann, lk. 26.

saada rogu võimule..."¹ Vastavalt Švaabi liidu otsusele summutati talupoegade rahutus. Osal talupoegadel õnnestus põgeneda Šveitsi, kus nad alamrahva poolt leidsid laheid vastuvõttu. Talupoegade küsimuse arutamises tuli Švaabi liidu ~~Wappier~~ kokku, kus otsustati, et talupojad peavad endiselt maksu maksma.²

Selline olukorra lahendus ei rahuldanud talupoegi ega saanudki seda teha, sest rahutuste põhjus jäi püsima. Talupoegade ekspluaterimine ei vähenenud, näänimata veel ka kaostamisest. Kui 1491.a. rahutuse tulemustest näekida talupoegade suhtes, siis võib nii palju märkida, et talupoegade koormusi vähemalt mõnel ajal enam ei tõstetud. Kuigi selline olukord ei kestnud kaua. Peatselt hakkasid ilemaidid uuesti maksu tõstma. Eriti teravalt ilmneb see 1493.a., sest 1490/91.a. olid olnud viljakaldusaastad. Sellele järgnesid haigused, kallinemine ja nälg, mis saidki 1493.a. Elsassis puhkenud liikumise — nn. Schlettstadt'i „Bundschuh“ — ajendeiks. Bundschuh „... sai sest ajast talupoegade vandenõude sümboliks lähima kahekümne aasta jooksul

1) Zimmermann, lk. 28.

2) Ibid., lk. 28.

ja andis talle oma nime."¹

"Bundschuh"² nime me ei kohta esmakord-
selt mitte Elsamis 1493. a., vaid juba varem. Ab-
gul ei olnud "Bundschuh" nimetusel mitte mingi-
sugust klamivõitluse iseloomuga tähendust. Ta
oli lihtsalt rahvasimboliks. Kuid hiljem muu-
tus ta juba võitlussimboliks. 1443. a. keeldunud
Schliengeni talupojad Baseli piiskopile ishe ma-
kordse maksu maksmisest, mis puhul räägi-
takse esmakordelt "Bundschuh'st" kui võitlus-
simbolist.³ Kempteni talupoegade rahutuse ajal
1492. a. olid küllalised ishes pulmas talu-
poja kinga kõrgele tõstnud ja soovinnud
aega, mil "... abtist lahti istelda" võib.⁴ Klami-
võitluse iseloomuga salaihingu simboliks muu-
tus "Bundschuh" 1493. a. Elsamis talupoegade lii-
kumise ajal.

1) Зуевце, Кривьянская война в Туркании, lk. 64.

2) Bundschuh tähendab talupojakinga. King oli
eraldusmärgiks küüklis, kes kandis saapard.
Saksa talupojaking, nagu ka XV saj. kanitusel oli,
kujubas endast pikkade rihmadega jalanõud.

3) Rosenkranz D, lk. 13 jj.

4) Zimmermann, lk. 29.

Et „Bundschuh“ oma klassivõitlusliku liikumise mõttes just Elsasist alguse sai, seda ületab kodanlik ajalooslane A. Rosenkranz ajalooga, et Elsas oli Saksamaa üks tähtsamaid välispoliitika keskus ja poliitiline killustatus oli siin sel momendil suurem kui kuskil mujal Saksamaal osas¹. Selle tagajärjel olid talupojad loomulikult raskemas olukorras, sest eksploatatsioon oli teravam. Talupoegade teadvus oli niivõrd täiusnud, et nad said aru, et nad peavad end ise aitama ja omavahel ühinema. Loomulikult oli see ühinemiseks arengu raduspärane tagajärg. Paratamatult olid varem või hiljem puhkenud talupoegade liikumised oma rõhujate vastu. Et just Elsas puhkes talupoegade liikumine, siis ei tule siin kõigepealt rõhutada välispoliitilist keskus, nagu teeb seda A. Rosenkranz, vaid talupoegade äärmiselt raskest olukorrad, mille tagajärjel liikumine tekkis.

Bundschuh-liikumine kujutab endast uut etappi sassa talupoegade võitluses oma eksploatatsioonivastu selles mõttes, et siin ühinesid talupoegadega ka linnaplebeed.

¹) Rosenkranz S, lk. 9. jj.

III

Bundschuh-liikumine.

1. Schlettstadti „Bundschuh“ 1493. a.

XV saj. lõpu iseloomud Saksamaal kulmineeruvad 1493. a. Schlettstadti Bundschuh-liikumises. Liikumise põhjus peitus järjest suurenevas ekspluaatorimises. 1490/91. a. viljainalduse tagajärjel tõusis elukallidus. Sellele lisandusid veel Saksamaa ebaõnnestumised välispoliitikas. Nii toimus a. 1492/93 haledalt läbikukkunud sõjatek Prantsusmaale. Et sõjapidamine toob paratamatult endaga kaasa kulude suurenemise, siis suurendati riigivalitsuse poolt jällegi alamrahva maksukoormust. Maksude koormus suurenes uude enam, mida ebaõnnepärasemalt neid nõuti. Ebaõnnepärasane maksude võtmine võimaldas kohalikel võimudel omavalitsuda. Eritiseks maksuks Elsamis oli maks jookide pealt nn. Ungelt, mida kõrtsides võeti.¹⁾ See maks andis end eriti teravalt tunda alamrahva hulgas, kuna ta oli kujunenud rahvalikus joogis ja teda kantati võrdlemisi suurel määral. Siis puutub ilmalikesse ja väinulikesse

^{1) Rosenkranz D, lk. 36.}

feodaalidene, siis olid need loomulikult sellistest maamüdest vabastatud.

Talupoeg ei leidnud ühiskonnas valitsevate väärnähte vastu mingit õigustlikku kaitset, sest kohtuorganid olid vaimulike, aadlike ja linna- kodanikest liigkannuõtjate huvi kaitjad. Et see nii on, see tuleb pealiskohituse spetsiifilistest isärasustest. "Pealiskohitus spetsiifilised isärasused seisavad selles, et ta teenindab ühiskonda poliitiliste, juriidiliste, esteetiliste ja teiste ideudega ning loob ühiskonnale vastavad poliitilised, juriidilised ja muud asutused."¹ Poliitilised asutused väjendavad klassiühiskonnas kindlaks määratud klassi huvi - antud juhul ilmalike ja vaimulike feodaalide ja liigkannuõtjate huvi. Talupoegade huvi kohtuorganid klassiühiskonnas ei kaitse. Elsamis oli sellises kohtuorganis, mis kaitset ilmalike ja vaimulike feodaalide ja liigkannuõtjate huvi, Rottweili õuekohus. Talupoegadel oli kohtusväimine Rottweili õuekohus üüvõrd raskem tehtud, et kohtuprotsessi käigus talupoeg laostus.

Ülejäänud ja koormavad maksud ning kohtuprotsessid, elukallidus tõus ja väljakäradad viisid talupojad lõpuks arusaamisele, et nad

¹Marxismist keletadus, lk. 31.

peavad end oma rames olukorras ise aitama. Blienschweileri, Stotzkeini, Nohaltteni ja Sambachi talupojad alustasid läbirääkimisi selle kohta, kuidas inest vabaneda. Talupojad kavatsesid oma nõuetega õpfigi poogti poole pöörduda. Juhiks sai linnakodanluse jõumana uhi hulka kuuluv Hans Ulman, kes oli aa. 1489-1490 ka linnapea ja rauhärna.¹ Kui teda a. 1492 linnapeas tagasi ei valitud (rauhärras jäi ta edasi), hakkas ta talurahvaliikumise juhiks. Mis oli põhjus, et teda uuesti linnapeas ei valitud, pole täpselt teada, kuigi oletusi on mitmesugusid. Igal juhul võis siin isiklikusotvamise moment väga suurt osa etendada.

1493.a. toimus Ulmani majas tema kohtumine talupojadega, kes entasid Ulmanile oma nõuded, mis koosnesid kolmest punktist. Peale selle tegid talupojad ettepaneku kõigi rahulolematute ühise koosoleku organiseerimiseks.² Kõigepealt pidid aga poolehoidjaid värbama, mis polnud just kerge ülesanne. Mis puutub Schlettstadti osavõtjaisse, siis lähivad andmed lahkun. Ühtede andmete järgi olund osavõtjaid ca 400-500 meest.³ Amellone arvestuste järgi

1) Rosenkranz D, lk. 46.

2) Ibid., lk. 53.

3) Ibid., lk. 52.

oli Rhettsstadtis neljasaajandjaid noclanikke ainult 416.¹ Et need kõik oleksid „Bundschuh'ssi“ muutunud, selle kohta pole mingeid andmeid. On ka raskesti usutav, et kõik oleks liitn muutunud.

23. märtsil 1493. a. kogunes 34 lüüdist oravõtjat üheskoost eri kohast Ungersbergi,² kus Ulman esitas koosolejatele talupoegadele nõuded, mis koosnesid kolmest artiklist. Nõuded olid tegelikult elust välja kavatsetud ja pöördunud kõigepealt kõige raskemate suritarvituste vastu. Käesoleval juhul oli rahva viha suunatud Pottweili õuenoktu ja piiskopliku Strassburgi kohtu vastu. Nii nõuavadni 2 esimest artiklit mainitud kohtute kaotamist.³ Kuigi kohtu alamaks instanttsiks oli määratud, ignoreeriti seda tavaliselt ja pöörduti kohe piiskopliku kohtu poole. Advokaadid ja prokurörid kannatasid kohtuprotsessi ainult rahasaamis allikana.⁴ Selle asemel, et kiirendada protsessi, nad venitasid selle nii pikale, et kohtupidamine lõppes tavaliselt alles siis, kui kohtuallane oli väsesse muutunud. Keid kohus võis jätta lõppotsuse ka kaabaja teha, kas see ikk ei soovi

1) Rosenkranz D, lk. 52.

2) Ibid., lk. 59.

3) Ibid., lk. 32.

4) Ibid., lk. 30.

vägivalda rakendada ja massjõuetu
majast minema ajada. Kuritarvituste
vastu võitlemises nõuavadki talupojad
talupojlike nohtute õiguste järeleandmist.¹

Talupojad oma võete kolmandas
artiklis nõuavad juhtidelt varanduse
aravõtmist ja nii tarvis, siis ka nende
hävitamist.² Juhtide vastane viha talupo-
jade hulgas tuli sellest, et juhid olid
liigvaruvõtjad. Pidevalt nõuavad rahaliste
masside tõtte olid talupojad sunnitud raha
laenama kõrgete protsentide ust isiklikumid
liigvaruvõtjate käest.

Teises pahameelega piiskopkonnale nohtu vas-
tu ja nohtuprotsesside näigus said talupojad
aru, millest majanduskonnale survet avaldab
nende kirik. Sellest kannas välja nõue, et ikk-
gi preestritel ei oleks rohkem kui üks vaimu-
konnale noht ning et kelle õigustele ei ulatata üle
40-50 ruldaga.³ Masside mõtlemine talupojaste
nõudes oli, et isegi alam ei massan üle 4
penni oma isandale aastas. Need nõuded näi-

1) Rosenkrantz D., lk. 32.

2) Ibid., lk. 33.

3) Rosenkrantz Q., lk. 16, 23, 58.

tavad, et Bundschuh - liikumine muutub üha revolutsioonilisemaks oma eesmärkide saavutamiseks. Et tema esotsas seisid jätkamaad talupojad või linlased, siis sellest tuleneb ka mõnduste erialgne iseloom (3 artiklit); mis on suunatud enam olemasoleva varanduse kaitses, kui olemasoleva riikivõimude korra kurnutamises.

Kõike taheti erialgu rahulikul teel korraldada, sest kardeti rohe alguses revolutsioonilisele teele asuda. Arvatavasti ei olnud juhtnood veel kindel, kas võtta on valmis ülestõusule minema. Olen korra rahulikus lahendamises pidid Ulman nõuetega Epfigisse poogti juurde minema. Et Ulman poogtiga rahulikul teel pidid kokkuleppe saavutama on tõendus sellest, et talupoegade kihistumine üldiselt arenes. Talupoegade kihistumine üldiselt annab omaorode tunnustust feodaalse maaomandi lagunemisest ja kapitalismi sisetungimist põllumajandusse. Ühelt poolt teevivad suurtalunikud, teiselt poolt suuremalt suurema

hulga moodustavad väikemaomannid ja maata-
 talupojad, kes peavad oma tööjõudu miinima suur-
 talunike, mõisnike või linna mineva tööd otsima.
 „... talupoegade väikeomandi vorm kujutab ihelt
 poolt ühiskonna majandusliku alust, teisalt — me
 kohtame teda... kui üht vormidest, mis tekitab feo-
 daalse maaomandi lagunemisel...“¹ Püües rahu-
 likul teel fooktiga kokkuleppele jõuda, oli nahtlenu-
 ta talupoegade laadivnu nõue. Igatahes vaesemad
 talupojad sellele väigule lootusi ei pannud. Kui
 see väik tulemusi ei anna, alles siis alustada
 relvastatud ülestõusu ning sel puhul Šveitsist
 abi paluda, kusjuures reisiraha pidi juhtidelt
 võtama.² See on näide rahva viha avaldusest
^{liigkannustajate} juhtide vastu. Šveitsis oli enne Schlettstadti, Bund-
 schuhorganiseringist taimeunud Waldmanni afäär
 ja talupoegade ülestõus St.-Galleni kloostri, kus
 talupojad suutsid oma õigusi maksma panna.
 See ei olnud ilma mõjuta Lantsausale ja see-
 pärast rajatigi Šveitsile lootusi abisaamiseks.

Ülestõus ei pidanud piirduma ainult Schlett-
 stadtiga, vaid pidi laienevama üle kogu Elsassi.
Kuid ülestõus ei saanud teostuda, sest ta ree-

1) Маркс, Капитал, III, lk. 819.

2) Rosenzweig S., lk. 67j.

deti. Reetjans osutus üks talupoeg Plotzheimist.¹ Selle-
 ga oli kavatsitava ülestõusu saatus otsustatud. Ho-
 daukik ajaloolane Zimmermann loeb ülestõusu kao-
 tuse põhjuseks arjastu, et liit ei koosnenud ai-
 nult talupoegadest, vaid temast võtsid osa ka
 linlased jt.² Zimmermanni arumise sellisel seis-
 kohal näitab tema kodanliku klampiratust.
 Marxistliku ajalookäsitus akub just vastupidisel
 seisukohal: talupoegkond võib võita ainult lii-
 dus kodanlusega või proletariaadiga. Talle-
 arjaks tingimuseks oli kaotus paratamatu,
 kuna ühiskonna areng ei olnud veel nii kau-
 gele läinud, et olnud tekkinud kodanlus või
 proletariaat.

1) Rosneranz D., lk. 74.

2) Zimmermann, lk. 31.

2. Untergrombach'i „Bundschuh“ 1502. a.

Kuigi Elsassi nn. Schlettstadti „Bundschuh“ salaliit lõppes nurjumisega, teaxis ca 10 a. hiljem, s.o. 1502. a. uus salaliiting Speyeri piiskopkonnas, mis anus Keisri paremal kaldal, praegusel Baadeni territooriumil.

Hjavahemikul 1493-1502 toimus siviilriigi keiser Maximilian ja riigivürstide vaheline võitlus. Seksu eduga välispoliitika alal (rea Austria maade vallutamise) püüdis keiser Maximilian oma võimude kasutamata vürstide võimude püramiseks Saksamaal. Selleks tah-
tis Maximilian teostada keisririigi reforme. Vürstid osutavad aga Maximilianile tsentraliseerimiskat-
setele vastupanu ja osutavad oma reformi-
projekti, mis nägi ette keisri sõltuvust vürsti-
dest. Tähtsaim punkt oli siseriikliku võimude asutamise nõudel, millega taheti piirata keisri isikliku võimude võimude. 1495. a. Wormsi riigipäeval täiendavad vürstid oma nõudmistel valituse loomise nõud-
misega. Sellega pidi keisririigi valitusele, s.o. tegeli-
kult vürstide organisatsioonile, minema noogu täide-
saatv ja sõjaline võim, saanuti ka finantside
valitamine. Samal riigipäeval otsustati, et riigi-
päev tuleks iga aasta kokku, et kontrollida re-
formide läbiviimist siviilpoliitika alal, saanuti

ka välispoliitiliste küsimuste lahendamises.¹ Mis puutub nende
 otsuste täitmisel, siis ei jõudnud riigipäev kunagi kaugemale
 kui konstaterimiseni, et olusord riigis on kujunenud väi-
 matuks. Lihtrahvas pilnas, et ... riigipäev oleval ainult kl-
 lens, et üht üht riigipäeva stennitada.² Kui ei õnnestunud
 keiser Maximilianil reforme läbi viia. Kõns riigireformide
 mõnninga toimus ulatusloa publikatsioon tegevus lundlehtede
 näol, millega ergulati töötavate naaside esordloanu osa
 laanamaa hõlpsõnneest osa võtara ja kllis mõttes oma
 reformide mõnneus tähtsust laanamaa osas. Tõstlus, mis toi-
 mus reformide imber ja nende varoug kussus lihtrahvas
 sügava pahameele esle. Nruug järjekordselt jändis lihtrah-
 vas otsusele, et tal kussult abi loota ei ole ja ta võib aruult
 end ise aidata.

Õbaõnnestunud reformikatsutele, mis teastand rahul-
 olematust rahva hulgas, liandus mõjusteni kahelt
 poolt. Ühelt poolt toimus riitlote karvää imberaoraldamine
 palgasõjaväeks, kuma keisrikiigol pündurid esurnid alalise
 sõjaväe pidamises. Sõdurid olid aga hajunud sõduri elu-
 viisidega ega tahtnud uerst loobuda. Kõju pöördudes tõi-
 nad rahutuni endaga kaasa, nii et isegi keiser tundis
 nende es hirmu. Sõdurite rahutu elemendi kõrval peab
 mainuma veel hulmuised, kes oma rändava eluviisi tõttu
kaandid rahulolematuse mõtteid paigast paraa. Hulmu-

1) Rosmaranz D., lk. 143.

2) Ibid., lk. 146.

rite sihi suurearvuline tekkimine oli feodalismi rü-
 pes tekkivate kapitalistlike olusuhete, st. uute tootmis-
 viiside ja uute ekspluaterimisvormide tarvitusele-
 võtu tulemusena. Kapitalistlike olusuhete tekkimine
 feodaalse formatiooni rüpes on inimeskonna arengu
 sotsiaalmajanduslikus süžees s.o. uu. kapitali esi-
 algne akumulatsioon, kapitali, ...uu. esialgne
 akumulatsioon pole mitte midagi muud kui
 tootja tootmisabiinõudest lahutamise ajalooline
 protsess. Tä esineb „esialgsena“, sest ta moodus-
 tab kapitali ja temale vastava tootmisvi-
 si esiajaloo.“¹ Oksse tootja tootmisabiinõudest vabasta-
 mise protsess XVI saj. riveneb iga aastaga. See prot-
 sess ei toimunud rahulikult teel, vaid ägedas klami-
 võitluses, mida talupojad peavad oma rõhija-
 te, feodaalide vastu. Seidas toimus feodaalide
 pealtnäg talupoegade õigustele, see selgus juba
 eelnevatest peatükkidest. 1498.a. Freiburgi riigipäe-
 val võeti vastu otsus, millega kuulati kõigol uuel
 kerjamone, kes pole rahalise defektiga.² Seda taheti
 karistada ülestõusu mõtete edasikandumist ishest
 kohast teise.

Teiselt poolt oli mõjustusena lähedased ja

1) Маркс, Капитал, I, lk. 719

2) Rokkuraug S, lk. 149.

elavad suhted Šveitsiga. Šveitsi ülestõusud andsid esimese sassa talupoegadele. Sassa talupojad tahtsid šveitslaste esimesel vabaneda feodaalset sõltuvust.

Nii oli ülestõusu idee olemas. Nagu seltsimees Stalini geneaalsest tööst „Marxismist kultuuris“ teada on, moodustavad ühiskondliku korra pealiskituse poliitilised, õiguslikud jt. vasted ning neile vastavad poliitilised, õiguslikud jt. asutused.¹ Talupoegade ülestõusu idee on esindliku idee, mis tekitab ühiskonna esindlike jäändude huvi ja kergendab nende võitu. Kuigi 1502.a. toimunud Untergrömbachi „Bundschuh“ ei saavutanud võitu feodaalide üle, näitab ta selgesti, millises ähvardavas jäikus talupojad tolles ajas feodaalidele olid muutunud.

Speyeri piiskoppide äärmiselt pillav ja toretsev eluviis oli viinud nad suurtesse võlgadesse. Eriti suureks olid võlad tõusnud piiskoppide Ludwigil ajal, kes elas sama pillavalt ja toretsevalt nagu ka eelnäijadki. Oma võlgade tasumiseks suurendas Ludwig talupoegade maksukoormust. Maksukoormus ei vastanud aga ümbroomonna majanduslikele vajadustele. Piiskop Ludwigil

1) Marxismist kultuuris, lk. 3.

oli tüli Švaabi liiduga, mille all kannatasid talupojad. Ühelt poolt kannatasid talupoegade majapidamised Švaabi liide sõdurite rüüsteretkede all, teiselt poolt - Speieri talupojad pidid kõik piiskopi sõjaulud nautuma.¹

Talupoegade seisusorda halvendas tunduvalt 1493. a. vägaantud metsakorraldus,² mille järgi talupojal oli lubatud metsast küttepiuid tulla, kuid juhul kui veoleomad metsast rohtu sööma hakkasid, siis pidi talupoeg selle eest trakivi maksma. Sama korraldus piiras ka ehituspuidu saamist metsast.

Speieri ajal ei halvenenud ainult talupoegade olusord, vaid ka linnarahvaste olusord. A. 1500 andis piiskop Ludwig määruse, millega kehtestas Bruchsalil linnale lisamaksu. Sellega ta tahtis likvideerida Bruchsalil linna võlguveest osale. See nn. tarbimismaks lasus peamiselt töötavatel kihtidel.³ Linnaelanike laduik veetas selle lisamaksu vaesematel kihtidel, vabanedes ise maksu maksmisest. Kõrgematel kihtidel lasus nn. Bet, mida Ludwig pidi saama ca 1000 muldruat

1) Rosenkranz S, lk. 157.

2) Ibid., lk. 158jj.

3) Ibid., lk. 162.

aastas. Linnas idemaiht võitles Bet'i maksuist vastu põhjendusega, et see maks peletab elanikud linnast eemale. Bet maksati a. 1500 ja tarbimismaksu seusest tõsteti.¹

Tarbimise hinna tõusuga näis kaasas ka trahvi viimäärus. Kui näiteks lihunikud müüsid liha kallimalt kui hoid oli ette nähtud, siis pidid nad trahvi maksma.²

Kõigile neudele maksuvooruste kasvule liisandus veel 1501.a. Edele-Isaamaad tabanud viljainaldus, mille tagajärjel tekkis nälg. Nälg sundis talupoegi toomkapiitlile palveid esitama, milles nad palusid vilja ja raha laenu, maksude pikendamist jne.³ Eriti aktiivne palveid esitamises oli Jöhlingeni küla, mida tabas isaldus varu talve tõttu ka 1500.a. Toomkapiitel ei saanud palveid tagasi lüüa, kuna need olid põhjendatud. Mis puutus laenu andmist, siis kasutas ta seda oma isiklikuks rikastumiseks. Laenu andis ta aiult neile, kelle käest lootis kätte saada.⁴ Suurema määrase vajadused jäid rahuldamata ja see

1) Rosneranz S., lk. 164.

2) Ibid., lk. 166.

3) Ibid., lk. 168.

4) Ibid., lk. 169.

suurendas rahva pahameelt. Kõige suurema rahva pahameele ajal tuli kardinal Perodi Speyerisse (kui paavsti indulgentsi müümise peasekretäriks), et veenduda, milline on kohalik olus. Tema püstitas nõude, et kui rahva viletsus on suur, siis peab ta oma hingeõnnistuse eest paluma ja selleni tuleb marssida.¹ Sellega tahtis kardinal sisendada talupoegadele alandlikkust ja kannatlikkust, et juhtida nende tähelepanu kõrvale viletsuse õigest põhjust - ekspluatatsioonist. Usk kui üks majandusliku baasi poolt tekitatud ideoloogilise pealiskituse on alati etendaud antiivne osa inimeskonna elus. „Baas sünnitab pealiskituse“, kirjutas seltsimees Stalin, „kuid see ei tähenda sügugi, et pealiskitus ainult peegeldab baasi, et ta on passiivne, neutraalne, sehtub ükskõiksest oma baasi saatuse, klasside saatuse, korra iseloomustele.“² Progressiivne pealiskitus aitab naasa inimeskonna arengumisele, reaktsiooniline aga pidurdab inimeskonna edasiliikumist, karistab kõige suure, esirindluse, progressiivse klassi. Käsiteldaval ajajärjel on usk, nagu ta on kirjendatud katoliku kiriku poolt, reaktsiooniline ideoloogia. Ta on iseenes

¹Rosenrath D, lk. 173 ff.

²Marxismist kultuuris, lk. 4.

klamide ebarõrduse ja näputäse eksploatatorite
töörahvahulnade üle valitsemise kindlustamise
ja jäädvustamise vahendite.

Rahva pahameel raimulose vastu oli
isegi suur ja kui kardinal nõudis veel hin-
gõnnistuse eest ka raha, siis rahvas nägi,
et ainsaks väljapääsemise nõustustest vaba-
neda on vägivaldaga rõhumeis kõrveldamine.
Rahvalihumore võttis raimulose vastuse
ilme. Tennis saloihing, mille juhuse ja
peaorganisaatoriks sai Nuttrigombachi
nõukast pärinev talupoeg Joss Fitz, kes oli
äärniselt selgemõistusega, tahtukas, kaval ja or-
ganiseerimisvõimeline. Nimelt on peale Jossi Fitz'i
teada ainult 2 isikut, nimelt linnusevõltslane
Berthard ja talupoeg Michel! Mis puutub
saloihingu arvutisse noorisse, siis väi-
davad alluvad, et ühistõuse puhul oleks
võinud teetuda 20000 osavõtjale,² millest
arv paistab liialdatud olevat, sest siin
tuleb arvestada tollal valitsevast
ühiskondloomust noorast tingitud värba-

1) Rosenrany G., le. 101.

2) Rosenrany G., le. 101.

mis- ja organiseerimisvaskuri. Saamati võib arvata, et oskust ei olnud juhtidel veel küllaldaselt ning inimeste ebateadlikkust tuleb arvesse võtta.

1502. a. Speieri piiskopkonnas tekkinud talupoegade salaliidu keskuses oli Utbergombachi mülä. Salaliit levis Reinist Mainins ja kuni Baadeni markgraafkonnani.¹ Oma tegevusega oli 1502. a. "Bundschuh" suunatud vaimulike vastu, kes need olid kõige suuremad talupoegade rõhujad. Et see nii oli, näitab ka asjaltu, et J. Rosenkranz kirjutab 1502. a. "Bundschuh" kohta: "Joss Fritzzi Bundschuh sõudis esikäti vihast pappide vastu ja suundus alles siis ilksantud mõttes ka aadlivalitsuse vastu."² Vaimulike eriohale seismist talupoegade kes- pleateerimises näitavad ka talupoegade nõuded, milledest eriohale kisab kloostri- ja kiriku- maade konfiskeerimine ning nende jagamine rahvale.³ Peale selle nõudakse vaimulike, aadlike ja vürstidele manstavate maasude ja noormuste, sõi- side tollide ja pärisorjuse kaotamist; jahi- ja kalapüügi, metsade ja karjamaade kasutamise õigust; kõigi võimude kaotamist peale keisri-

1) ~~Furtw~~, Крестьянская война в Германии, lk. 65.

2) Rosenkranz J., lk. 191

3) Furtw, Крестьянская война в Германии, lk. 65.

võimu! 1502. a. „Bundschuh“ nõuete sisukohalt omab suurt tähtsust tundmata autori poolt kirjutatud „Keiser Sigismundi reformatsioon“, mis ilmus XV saj. 1. poolel, kuid mille suurem levik toimus XVI saj. lõpul. Mainitud teosest, mis mõistis hukka pärisorjuse ja valitsevate kihtide poolt teostatava töötavate masside ekspluatserimise on Joss Fritzi arvatavasti laenanud olulise osas nõuded, milliste teostamiseks saadeti salaliit loomis talupoegade olukorda parandada. Võib arvata, et Joss Fritzi on formuleerinud „Keiser Sigismundi reformatsiooni“ alusel sellised nõuded, nagu kiriku ja vaimulike varade sekulariseerimine², tollide kaotamine³ ja talupoegadele õiguse andmine vaba karja- ja heinamaa ning metsa kasutamises⁴. Sellega Joss Fritzi poolt formuleeritud nõuded lausuvad kokku tegelikult viletsusest tingitud talupoegade tolliste nõuetega, siis on see üheks põhjuseks, miks Joss Fritzi poolt organiseeritud salaliidust nii rohkearvuline talupoegade mass osa võttis. Nendes nõudmistes kohtame esmakordselt kirikumaaade sekulariseerimise nõudmist, saamuti ka ühtse keisririigi nõudmist.

1) Rönneranz D., lk. 194.

2) Werner, lk. 62.

3) Ibid., lk. 65.

4) Ibid., lk. 76.

Kui silmas pidada, millise ägedusega võitles Jos Fritz preestriseisuse vastu ja et liitu astu mis juures ta inimese usuline tsereemoonia, mis oli ka Klaus Böhemi liikumise juures, siis püstitab Rosenkrauz mõtte, kas ei ole siin tegemist Nivalashauseni mõjuga, sest et ajalise ja ruumilise poolt Jos Fritz Taubertali sündmustest kaugel.¹ Mis puutub mõlemate vandenõude laulusesse, siis kuigi leiame ka siin sarnasust (Nivalashauseni laulu mõte: mere tahame pappe surmuseks liia; Untergrombachi laulu mõte: papid ei lase mere lada) ei saa veel järeldust teha, et Nivalashauseni liikumine oli otsustava tähtsusega Untergrombachi vandenõule. Tegelikult peituvad iga ülestõusu põhjused kohapealses sotsiaal-majanduslikes olukorras. Kui kohaliku rahva olukord ei oleks nii raske olnud ning massuoorust ei oleks nii tunduvalt tõstetud, siis ei oleks Nivalashauseni liikumisel kahtlemata mingit tähtsust olnud Untergrombachile. Talupoegade ja linnakehviste olukorra järsk halvenemine peamiselt väimulike kaudu annab tunnistust sellest, et salajärg tekkis rahva kahtest oma olukorra parandamiseks.

Ülestõus pidi algama 1502. a. kevadel.

1) Rosenkrauz Q, lk. 183.

Kuid enne, kui ülestõus teoks sai, ta reedeti. Reet-
jaks osutus Baadeni markkrahvkonnast Bruch-
sali asunud erulastud palgasõdur dux Rapp.
Sõnalt on teada saadud ka liitu kuulunud
isikute arvulise ja sotsiaalse seisukorra kohta.
dux Rappi andmeil kuulus Untergrumbachi
mülast peale 8 mehe võik liitu¹. Ilmselt on
see müll liialdus. Bruchsali linnast on teema
andmeil liitu kuulunud 400 isikut. Peale ta-
luporgade ja linnakehviste on liitu kuulunud
veel 2 linnusestulast.² Kui palju üldse liitu kuu-
lus, pole täpselt teada, kuid bugelst järgi on
osa võtnud 7000 inimest,³ mis näib ka tõe-
näoline olevat.

1) Rosenkranz Q., lk. 104.

2) Ibid., lk. 96.

3) Фурлес, Крестьянская война в Германии, lk. 65.

3. Leheni „Bundschuh“ 1513. a.

Pärast 1502. a. Bundschuh-liikumise nurjumist saabus näiline vaikus. Tõeliselt aga jätkus salaja „Bundschuh“ ühiskute, väikeste ringikete tegevus. Oli selliseid inimesi, kes ei taastanud lootust paremale tulevikule, kuigi esimesed katsed selle saavutamiseks olid nurjunud. Üheks selliseks inimeseks osutus Joss Fritz, kel õnnestus põgeneda peale Untergrumbachi „Bundschuh“ liitasaamist. Joss Fritz elutses väga mitmekülgsetes kohtades, mis asetsid Bodeni järve ja Schwarzwaldi vahel. Siin jätkas ta oma agitatsioonitööd uue salaliidu organiseerimiseks.

Samal ajal jätkub ka keisri ja vürstide vaheline võitlus, mida näitavad riigipäevad 1509. a. Wormsi riigipäeval loobusid seisused keisri abistamisest. Seisused keeldusid keisrile raha andmast sõjaretkede jaoks, kuues ettekäändes asjaolu, et nende alamad on väga koormatud ning koormuste suurendamine võiks esile kutsuda ülestõusu¹. See asjaolu näitab ühelt poolt keisri võimude täielikku võimetust seisuste es, teiselt poolt aga rahva äärmuseni viidud rasket olusorda, nii et feodaalid kardavad rahutuste puhkemist.

¹Roskerauz D., lk. 253.

Väga suur mõju avaldas sama talupoegadele šveitslaste võitlus oma rõhujate vastu. Allpool peatume pikemalt Šveitsi talupoegade võitlusel.

Šveitsi talupoegade võitlus I etapp oma rõhujate vastu langeb ühte XIII saj. lõpu ja XIV saj. alguse iseseisvusvõitlusega Habsburgide vastu.¹ Šveitsi kantondid Schwyz, Uri ja Unterwalden saavutasid iseseisvuse, kuid oma maa ümbrajate rõhuvine püüis.

II etapp algab XV saj. Appenzelli talupoegade ühtsusega, millega ühinevad St. Galleni linn ja rüülad, oma vanade õiguste säilitamise eest. Appenzelli talupojad võidavad St. Galleni kloostrilema värgid ning liituvad Bodeni järveäärsete talupoegade suure liiduga. Talupoegade poolt hävitati üle 30 rüütlilinnust. Sellise ähvardava jäu es-
olid fodaalid sunnitud Bodeni järveäärsete talupoegade liitu astuma, erotsas St. Galleni kloostrilemaga. Liid see liit si olund püüis. 1408. a. ta lagunes ja talupoegade allures oma seistele isandatele restaureeriti. Liidu lagunemist soodustas talupoegade eripakkondade kuvide ühtsuse püüdumine. Siinult Appenzell säilitas oma sõltumatus erikan-
tonina.

Suurem osa Šveitsi kantoneist olid linnkan-

¹⁾ vt. lk. 33.

loid, milles toimus võitles ühelt poolt linna patriitsi-
 de ja plebeide vahel ning teiselt poolt linna patriitside ja
 talupoegade vahel. Linnad haarasid kantoneis ae-
 gamööda võinud oma nätte ja rõhused talupoegi
 mitte vähem kui fodaalid. Sisetõttu tõusid talu-
 pojad nõudvalt linna patriitskonna vastu üles.
 Suurim talupoegade rahutustest linnakantonte vas-
 tu toimus XV saj. 10-ndail aastail, s.o. nn. Waldmanni
 lahing. Zürichi Bürgermeister Waldmann tahtis talu-
 poegade õigusi kärpida. Otsuses ajendiks oli Wald-
 manni nõue kõigi talupoegade jahikoerte kapnises.
 Linn talupojad ei olnud nõus järele andma, siis
 tõusid talupojad koos linnaplebeidega üles ja
 hukkasid Waldmanni. Talupoegade otsustava tegevuse
 tagajärjel säilitasid nad oma endised õigused.

Nv. Šveitsi talupoegade sõjas ühinevad talu-
 pojad enamusest paljudest paikkondadest ja
 ristavad ühised nõudmised. Sellepärast see võitlus
 etapp erineb eelmistest. 1513.a. Novara lahingu kao-
 tus on ajendanud talupoegade rahulolematuse
 suurest ülestõususest, mis on sunnitud linna pat-
 riitside vastu, kes said suuri summasid prant-
 sus kuningalt palgarõõdurite värbamisest. Berni,
 Luzerni ja Solothurni talupojad ühinesid ning
 tungisid linnadesse ja vallutasid need. Patriitsid

olid sunnitud loobuma igasugustest liitudest välisriikidega ja uute lepingute sõlmimine oli võimalik ainult talupoegade nõusolekul. Uued maksud kaotati ja kehtestati vana kord. Pärast Marignano lahingut 1575. a. oli Zürich sunnitud samu järeleandmisi tegema. Šveitsi talupoegade edu oma vanade õiguste säilitamiseks est oli võimalik tänu sõjaliselle edusammudele, palgasõdurite olemasolule.

Šveitslaste enastalgav võitlus ei olnud mõjutama Saksamaale. Samal ajal Šveitsi talupoegade võitlusega toimuvad saasa talupoegade liikumised: deheni, "Bundschuh", Naene Lourad Württembergis ja Bihlles. Samal ajal mõjuvad viimased omavõlts Šveitsile: ni on Solothurni talupojad oma ülestõusu taotlusi sümboliseerinud Bundschuh püstitamisega. Šveitsi talupojad nõuavad pärisõiguslike maksude (Todsfall) kaotamist.

deheni, "Bundschuh" seisukohalt omavad erilist tähtsust Šveitsi talupoegade võidud Berni, Luzerni ja Solothurni kantones. Nad annavad tõuse Joss Fützi "Bundschuh" plaani muudusele.

Joss Fütz oli 1570. a. deheni siirdunud.¹ Zimmermanni andmed aga 1572. a.² Rosenranzi andmed näivad

¹Rosenranz D, lk. 262.

²Zimmermann, lk. 44.

tõrjavarumad olvad, sest vaevalt oleks Joss Fritze ike aasta jaoksul jõudnud endale dehenis suure hulga poolekoidjaid värvata. Joss Fritze liinus rahva hulgas ringi ja veenis rahvast, et „... roorem ei muutu mitte enne kergemaks kui vaeue inimene end ise ei aita... ja kõik varandus- ja sõltuvussuhted maapalt ära ei pihi.“¹

Dehen kuulus Es-Austria Habsburgide valduste hulka, kuid tema vahetus peremeheks oli kohtuhärra Balthasar von Blumeneck. Tema Blumeneck kuulus fodaalide ~~liiki~~^{liiki}, siis rõhus ta talupoegi sama rängalt kui teised fodaalidki. Dehenis toimunud talupoegade eksploateerimine peamiselt kohtuhärruse kaudu. Pärus- ja põhik^{mille}harruslik rõhuuine oli taluplaamide suurutud. Sellest tuligi, et talupojad dehenis võitlesid nõigepaalt kohtute vastu. Iga väiksema gi võla pärast vangistas kohtuainik talupoja ja nõudis tema väljaostu. Nii on teada, et üks talupoeg oli Blumeneckile võlgu 8 šillingit. Kui Blumeneck õigeaegselt võlga kätte ei saanud, siis lasis ta talupoja koos naisega vangistada.² On teada, et Blumeneck ise samal ajal oli võlgu Freiburgi raale, mida ta õigeaegselt ei tasunud, nii

1) Rosneranz D., lk. 261.

2) Ibid., lk. 264.

et raad pidi 1514.a. kalle meeldetuletuse tegema võlgnevuse pärast.¹ Selline olukord oli aga käsitledaval ajajärkul käiesti loomulik nähe, et fodaalid nõudsid talupoegadelt halastamatult kogu võlgnevuse sisse, ise aga püüdsid igasuguseid manse ja võlgu ignoreerida.

Et Blumeneck oma valdusi püüdis laiendada talupoegade arvel, nagu see üldisem tendentsis oli kogu 15. sajandil, näitab Freiburgi kohtuotsus, milles üteldakse, et Blumeneck püüdis "... igal moel oma äigusi laiendada..."² Nähtavasti expluateris Blumeneck eriti rängalt talupoegi, sest isegi Freiburgi kohus oli sunnitud märkima, et "... talupoegadel ka põhjust kaebamises oli..."³

Nüürikuue oli Blumeneckile alluvate talupoegade elu. Rame expluaterimine soodustas jõe ritzi värbaumistööd. Tal õnnestus enda ümber koondada peale talupoegade ka linnaplebeid. Leheni "Bundschuh" võttis vastu programmi, mis kajastas talupoegade ja linnaplebeide ühistid nõudeid. Talupoegade julmema expluaterimisviisis oli kohtukärus ning vastavalt sellele kajastub see ka program-

1) Rosenkranz D, lk. 264.

2) Rosenkranz Q, lk. 193, Rosenkranz D, lk. 266.

3) Ibid.

mis. Eriskohal seisab Rottweili nohtu hävitamiseks nõue ja et nõia ühisuud tulevad lahendada kohalikus nohtus. Väinulikesse puutlevaid ühisuusi peab lahendamata väinuliku nohus. Edasi nõuti völaprotsendi maksimumi kindlaks määravast 5-le protsendile. Samuti nõuti teooruse ja naturaalkohustuste vähendamist; linnu- ja salapiüügi vabadust, et puud ja heinamaid võiksid nii rikkad kui ka vaened nõrdselt kasutada! Kui võrrelda Leheni "Bundschuh" nõudmistega varasemate nõudmistega, siis võib märgata, et nad on muutunud konkreetsemaks.

Kava kohaselt pidi ülestõus algama 1513. a. sügisel. Jon Fütz siirdus enne ülestõusu algust Freiburgi, et liidule muuretseda lipp.² Freiburgis ei õnnestunud Jon Fützil oma plaani läbi viia ja ta läks Freiburgist Heilbronnini, kust tal kavatsusega läks korda saada lipp.³ Lipul oli kujutatud mitmesuguste emblemide ja piltide kõrval ka talupoja ning ning kirjutatud: "Jumal, aita oma jumaliku õigusega ülestõusu."⁴ Lipu pealkirjast nähtub, kui suurt tähelepanu osutas Jon Fütz sel ajajärgul jumalale

1) Rosenkranz S, lk. 277 jj-d.

2) Ibid., lk. 311.

3) Ibid., lk. 313.

4) Fritsch, Speyererische Bürgerkrieg, lk. 69.

õigusele. Võib ütelda, et noogu 1513.a. liikumine toimus jumaliku õiguse loomungi all.

„Jumaliku õiguse“ loomung on ideoloogilise pealiskituse vorm. Nagu juba espool nägime, võivad ideed olla reaktioonilised või progressiivsed.¹ Antud juhul on „jumaliku õiguse“ kõndumine progressiivses idees. Ta rõhubab lepitamatut klassivõitlust. „Jumaliku õiguse“ on töötavate masside huvides, ta kasvab välja rahva karnest eksploatatsioonist. Rõhutatud rahvamassid tahtsid oma olusorda parandada. Et „jumaliku õiguse“ teoloogilise ilme omaandis, see on subjektiivne väljendus.

Jos Fritz'i äravõtmise ajal toimus katse vallutada Freiburgi linna, mis aga ebaõnnestus. Kallal „Bundschuh's“ nagu eluisteskui, toimus reetmine. Leheni „Bundschuh“ lõppes nurjumisega. Enaminnud liidu liikumisel õnnestus põgeneda nende hulgas ka Jos Fritzil. Paljud põgenesid Šveitsi. Rekord pöörandid Šveitsi võinud suuremat tähelepanu põgenemud talupoegadele ja osa vangistati. Põhjusena, miks Šveitsi võinud abistasid sama võime oli asjaolu, et 1513.a. puhkenud Šveitsi talupoegade ülestõus, saavutasid talupojad edu.¹

¹) vt. lk. 64.

4. "Bundschuh" a. 1577.

Jos Fritz'i agarust ja ettevõtlikkust ei vähen-
danud ka 1573. a. "Bundschuh" liivasaamine. Unter-
grombachi ja lähemi "Bundschuh" ebaõnn õpetas Jos
Fritz'i ettevaatlikumaks. 1502. a. ja 1513. a. "Bundschuh"
kogemund näitand Jos Fritz'ile, et ülestõusu edu-
maks lähiviimises on tarvis laiemaid alu ja suure-
maid rahvamasse kaasa tõmmata. Selle lähivii-
mises pidi aga Jos Fritz'il abilisid olema. Kes
on kõige sobivamad? Jos Fritz'i arvates sobisid
ülestõusjate värbamistööks sellised inimesed, kes väi-
vad vabalt ühest kohast teise rännata, ilma et
kahtlust arataks. Seda selmised "Bundschuh" plaa-
mid olid reedetud talupoegade poolt, siis Jos
Fritz'i usaldus neisse oli nõrkema loomud ja uue
"Bundschuh" organiseerimises kavatses ta kasu-
tada teisi inimesi. Neil pidi olema aga hea kõne-
and ja veenmisosavus!

Kõigepealt pöördus Jos Fritz' abisaamises ker-
juste ja hulkurite poole. Kapitalismi esialgse aku-
muleerimise tagajärjel oli palju inimesi tootmi-
sest kõvale kõjutud ja need muutusid niisid
hulkuriteks. Need olid sarnasenaal XVI saj. 1. poolel

1) Rosenkranz S., lk. 458.

nii palju, et ärgustatult võib xv saj. ja xvi saj. nimetada „saasa kerjuste nõrgeimaks aitsajaks.“¹ Baseli, kuhu Jos Fritz puale 1573. a. Bundschuh' likvideerimist peatuma oli jäänud, oli isegi uus omapärane hulkurite peatuskoht, nn. Kohlberg.² Hulkurid võisid vajaduse korral ka usulisi nõusid täita, mis nemajal oli väga vajalik, sest rahvas oli täiesti uskumitsais. Hulkurite kõrval kasutas Jos Fritz muusikuid, klouni, rändlauljuid jne.³ Sel-
liste isikute ringiliikumine maal ei aratunud valitsusväimude tähelepanu. Samal ajal olid nad lihtsahva juures meelsasti nähtud isikud. Saates oma abiliidid värbanistööle, andis Jos Fritz neile ka õpetuse saasa, kuidas nad peavad oma tööd tegema. Nad ei tohi tahyporgi ära hirmutada, vaid peavad neile olusorra väga ettevaatlikult selgitama.⁴ Vaadeldaval perioodil ei olnud ju veel perioodiliselt ilmuvaid ajalehti, kust rahvas oleks võinud lugeda sündmusi, muudusi, mis riigi toimimised. Niisuguses olusoras oli Jos Fritz'i abiliiteloodus pind oma tegevuse alustamiseks.

1) Rosenkranz S., lk. 460. Vale

2) Ibid.

3) Ibid., lk. 463.

4) Ibid., lk. 462.

Nad kasutasid sellens suuremaid rahvaosunuiti;
nagu näites kirikupühki jne.

1577. a. Bundschuh - liikumine kasvas väga
Saksamaa tegelikult olustikust, mis väljendus
ilmaalse ja vaimulise fodaalide ja kapitalismi
arengu tagajärjel ~~suurenenud~~ ^{suurenenud} liigunavõtjate explua-
teerimise tugevnenemis. Ruumiliselt haarab see
liikumine Reini vasemal ja paremal kaldal
asuvad alad: Elsass, Baden ja Švaabi. Nagu näha
haarab 1577. a. "Bundschuh" ka vana ala. Siis puutub
Strassburgi linn, siis Rosenkranz andmeil sealt pea-
le ike varri¹ ja ike kerjuse² osavõtjaid ei ole olnud.
Rosenkranz selline seisukoht on väga raskesti usu-
tav, sest kui kogu Strassburgi ümbruskond kuu-
lus liikumise piirkonda, siis oli kahtlemata ka
Strassburgist osavõtjate arv suurem. Tänapäev on
ajalohu, et osavõtjate kohta pole säilinud andmeid.

1517. a. Bundschuh ala kannatas sajeteiste
sõjategevuste all. Sõdade ajal küüstantid välis-
maised palgasõdurid talupoegade majan-
ded. Pärast selliseid küüstantisi oli talupo-
gade olusord raskem, sest ilmaalitud ja vaimulisi-
tud fodaalid ei teinud mingilid soodustusi

1) Rosenkranz Q, lk. 270.

2) Ibid, lk. 293.

peale rüüstamisi talupoegadele, vaid nõudsid
 nõia noormees endises ulatuses tise. Kus selli-
 ne rüüstav sõjakäik toimus vahetult 1517. a.
 Bundschuh - liikumise eel, s.o. 1515/16. a., mis pundu-
 tas teravalt Elsassi.

1514 - 1516. a. toimunud talupoegade rahu-
 tuste järgi oli Jos Fritzi arvates soodne moment
 uue liikumise algamiseks. Kui palju 1517. a. van-
 deoest avaliselt osa võttis pole teada. Ükstei-
 se äratundmises oli illestõusjatel parool „St. Georg
 ja H^l-kujuline märk,¹ mida kanti riimarätikul.
 See näitab 1517. a. „Bundschuh“ salaliidu pare-
 mat organiseeritust. 1517. a. „Bundschuh“ ei
 tahtnud minna kokuleppele keisriviimuga,
 nagu eluiste aastate „Bundschuh“d. Taheti
 parajal momendil noenduda illestõususes
 ja vallutada Hegau ja Weisenbergi linnad,
 et hävitada neis olev kare ja nohtuviim.²
 1517. a. „Bundschuh“ oli suunatud linna pat-
 riitside, ametiautiste, vürstide ja fodaalrde
 vastu. „Bundschuh“st osavõtjate loominguks
 oli: „mitte midagi või kõik.“³

1) Rosenranz O., lk. 284.

2) Ibid., lk. 308.

3) Rosenranz O., lk. 473.

Ka selle ülestõusu nätre tagajärg polnud par-
rem kui elumisel. Salanõu reedeti ihe Freiburgi
lähedal asuva talupoja poolt, kes oli salanõust
näänud ihele vaimulonule. Valitsusväimude
poolt algand areturimised. Seerordse „Bund-
schuh“ organisemitusest annab tunnistust fakt,
et see aja jooksul reedeti vangistada
ainult 3 vandenõust osavõtjat!

Nii näeme, et Bundschuh' liikumised ei
saavutand reaalsid tagajärgi. Nii selle
liikumise juures silma toornab, on tema piisi-
vus, mis vaatamata oma lbaõnnestumistele
jätkab eksisteerimist. See seletub asjaoluga, et
talupoegade repluaterimine ei vähenenud,
vaid vastupidi — suurenes. Siinatasavars näh-
tes on liikumises esile vrainud nõudmised,
(milliste) milliste kohta Engels kirjutab: „See
nohtame talupoegadel siin romaoritselt esi-
nevad kirummaade rahva rasus sekulari-
seerimise ja ihtke ning jagamatu Saasa-
Rooma keisririigi nõudlust.“²

1) Rosenkranz Q, lk. 290.

2) Шрегер, Крестованная война в Тевтонском, lk. 65.

IV

Württembergi 'Kaene Konrad.'

1. Ülestõuse põhjus ja ajendid.

Juba töö sissejuhatus andis ülevaate Saksamaa poliitilisest killustatusest, mille peamiseks kandjateks olid riigivürstid. Oma vürstkondades olid nad täielikud pürameed, müntides raha, kogudes maksu, mõistes kohut jne.

Ühes sellises tugevas riigivürstkonnas Saksamaal osutus Württemberg, kus käsitledaval ajajärgul valitses hertsog Ulrich. Württemberg on üks lähemaid naabreid Šveitsile, asetsedes Neckari jõe kaldal kui „...imeilis aed...“¹⁾ Kuid „imeilis aed“ tuleb võtta ainult looduslikes mõttes, sest majanduslikult oli Württembergis elanud lihtrahvas vaene ja poliitiliselt õigusetu seisukorras, nagu see on loomulikult nähteks igale ekspluataatorlikule riiginorrale. Millest oli aga tingitud lihtrahva raine olukord? Sellele küsimusele saab vastuse kui vaadata, milline oli töötava rahva olukord Württembergis hertsog Ulrichi valitsenise ajal.

¹⁾ Zimmermann, lk. 57.

Rahaliste suhete areng ja kapitalismi sisetungimine maapidamisse iihelt poolt tekitab fodaalide piiride oma maaomandust suurendada talupoegade arvel, nagu elnevatest peatükkidest nähtub. Fodaalide maaomanduse suurenenine mündab osa talupoegi maatuks. See protsess „... mitte ainult ei vabasta koos töölistega ka nende elatusvahendeid ja nende tööjõudu, vaid loob ka siseturu.“¹ Ka Laksamaa xvi saj. oludes toimub siseturu kujunenine, kuid selle erinevusega teistest Lääne-Euroopa maadest, et seal ei kujune rahvuslikku turgu.

Tiiselt poolt rahaliste suhete areng ja kapitalismi sisetungimine muutis valitseva klassi elu luksuslikumaks. Sellist luksuslikku eluviisi võib näha hertsog Ulrichi juures. Ta korraldas hiilgavaid bankette, võttis ette välismaareise. Sageli jäi hertsog lõbu- rõõmudele kuni verandaastaks, usaldades valitsemise oma sekretäri kätte. Kodus olles korraldas ta külaliste vastuvõtte, jaominguid, jähiskäimisi. Hertsog Ulrich oli äärmiselt suur pillaja, otse haiglaselt pillaja. Tema valitsemise esimestel aastatel moodustasid korrapärasel sissetulekul maalt 50000 kuldnat, millele lisandusid veel maksud, mis polnud

1) Маркс, Капитал, I, lk. 749.

täpselt kindlaks määratud. Abiellumisel lisandus hertsogi
 sissetuleutele veel uued maksud talupoegadele, rendilt jü.¹
 Seid hertsogi pillava eluviisi tagajärjeks oli võlgade
 ja sattumise. Nii oli võlakoroon 1514. a. kannanud
 ühe miljoni muldnaani. Võlaprotseendid kannasid juba
 nii suure, et Württembergi sissetuleud ei katunud neid.
 Ainsas päästeks sellist rasket olukorras pääsmi-
 nes antagonistlikus alamühiskonnas oli sissetule-
 kute suurendamine alamkihtide arvel, st. keskojal
 talupoegade ja linnasehviiste maksude suuren-
 damisega.

Linnades olid patriidid, s.o. Ehrbarkeit, võimupo-
 sitioonid enda kätte haaramud ja kasutand sellist
 olukorda oma rikastumiseks.

Töökivade kihtide, peamiselt just talupoegade olul ka-
 nes kõigi hertsogi ja teiste fodaalide väljaminekute
 muretsemise vaeu. Talupojad ise olid aga õigusteta si-
 nokorras. Nii püüdis talupoegadele jahipidamisi-
 õigus. Jahipidamisõigus kuulus valitsevatele kihti-
 dele. Need sõitsid heolimatult talupoegade põl-
 dudel, ajades taga jahilooni. Talupojal püüdis
 õigus metsloomade tapmises isegi siis kui need
 ta põlde nahjustand. Sama kehtis ka viinamarja-
 kannatajatele. Nii väidab Zimmermann, et viina-
 1) Stälin, lk. 96.

marjakasvataja, kes tappis liude, süügi need ka viina-
marjaseedu kasjustand, sai varistada.¹

Talupoegade seisundit halvendas tunduvalt kogu-
konnasõiguste kärpimine. Talupoegadel kuulati metsa
kasutamise nii korjapidamises kui ka punde hau-
simises. Samuti oli kuulatud veekogude kasutamise
kasutamises. Kogukonnamenetluse, mis varem käideti
kogukonna enda poolt, määrati 1574. a. ametnikud hert-
soogi õukonna või kantslii poolt.² Ametnikud näitu-
sid rahvaga omavoliliselt ja võtsid suuri maksu,
et koguda varandust alamrahva arvel. Kohtu-
pidamist rakendati talupoegadel. Zimmermann-
i andmeist nähtub, et talupoeg pidi kohtuprot-
sessi eest, mida ta 12 aasta eest 10 penniga õieu-
dada sai, maksma nüüd (s.o. 1514. a. - mine
märke, A.K.) üle 10 kuldua.³

Rahapundusest pääsemises mõtlenid hertsogi
õukondlased välja iiba suuri maksu, millega talu-
poegi koormata. Talupojad olid sunnitud tihti mak-
sude tasumises oma maa loovutama. 1512. a.
algul oli talupoegadele kehtestatud need maksud;
veini tolle tõsteti iga pange pealt 5 šillingit.⁴

1) Zimmermann, lk. 59.

2) Ibid.

3) Ibid.

4) Ibid., lk. 60.

Kuuld se si parandamud hertsogi finantsolunorda
 mainimisväärselt ja nii pidi hertsog Ulrich, kes
 „... oma mitu nonda ettevõtetud sõja, suurepärase pul-
 made, suure õunonua ja nii pagude riitlite, teen-
 rite, muusikute ja jahipidamise tõttu sattus suurde
 võlakorrumbe...“¹ 1514. a. kõikumaid abi nõustel
 karmitunde võtma, et teinud olunorrast välja pää-
 nda. Selleks oli aiuult ins tee - suurendada eks-
 pluaterimist alaurahva arvel. Et ~~suurendada~~ ^{suurendada} töötavate
 masside rõhkumist, ~~Et~~ ~~suurendada~~ ~~töötavate~~,
 selleks määrati uued maksud. Nii kehtestati 1514. a.
 uus maks veinile, lihale, leivale ja kapitalile ihe pen-
 ni ulatuses kuldnaft iga aasta. Pagarid, müldrid
 ja nõovastemajapidajad pidid igalt 100 kilolt
 lihalt 3 šillingit, veinilt $\frac{1}{6}$ hertsogi kassasse maksma.²

Kõik need maksukoormused, mis aasta-aas-
 talt kandasid ja muutusid viti teravaks
 1514. a. ja laurisid oma raskusega talupoega-
 de ja linnakehviste õlgadel, ajendand islo-
 tõnnu. Et linnaplebeid tundsid ekspluateri-
 mise suurenemist sama teravalt kui talu-
 pojad, siis muutis see linnaplebeid talupo-
 gade liitlaseks.

¹) Steinhofer, lk. 49.

²) Zimmermann, lk. 60.

2. Talupoegade ja linnaplebeide liidu
 „Väene Kourad“ tekkinine ja
 illestõusu puhumine.

Talupoegade ja linnaplebeide liit „Väene Kourad“
 tekis Württembergi territooriumil XVII saj. algul. Võib
 oletada, et tema organiseerimisest võttis osa ka
 1502. a. „Bundschuh“ rethepögenemise liikmed. Fr. Engels
 oma töös „Крестьянская война в Германии“, mida
 Lenin on kõrgelt hinnanud, avaldab kahetsusega,
 et ta tema ajal oli „... suurimaks bibliograafiliseks
 harulduseks...“¹ on seenuksal, et „Väene Kourad“ on
 eksisteerinud juba 1503. a. alates ja et „Bundschuh“
 nimetati ümber „Väene Kouradiks“.² Engeli seenukshta
 toetab ~~ka~~ Barge oma töös „Der deutsche Bauernkrieg
 in zeitgenössischen Quellenzeugnissen“. Selles töös taotud
 sisuosalu „Väene Kouradi“ üle märgitakse, et „... viiend
 järgise arvum (st. Gaispeter'i, ühe „Väene Kouradi“ juhi
 → ümber ümber, H. K.) kallile kõnandele ... ja nime lii-
 dule teise nime... Väene Kouradiks nimetame teda.“³

Nagu läbitöötatud materjalidest selgus,
viis talupoegade ja linnaplebeide kohalik olusord

1) Lenin, Välitööd teosel, I, lk. 128.

2) Engels, Крестьянская война в Германии, lk. 70.

3) Barge, lk. 50.

selleni, et moodustati 'Vaene Kourad'. Oletada võib, et temast võttis osa ka 1502. a. 'Bundschuh' liikmeid, wa-
gu espool juba mainitud. Siugisuguseid andmeid
aga tema tegevuse kohta 1503-1514. aastani ei ole.
Antiivalt astus 'Vaene Kourad' välja alles 1514. a., mil
Württembergi alamrahva viletsus narvas äärmuseini.

Rahva traditsioonis oli väga kujunenud, et
Kourad e. Kunz tähendab talupoega ja Heiurwoh e.
Heinz tähendab rüütli. Selle traditsiooni järgi
nimetasid ka ülestõusjad oma liidu 'Vaene
Kourad'.

Talupoegade ja linnlaste liikumine narvas väga
nende sotsiaal-majanduslikust olusorrast. Kui 1514. a.
alguses kapitalismas Württembergis väga unulu-
tati, siis noosolekul, mis toimus ühel põllul, haa-
nas 'Vaene Kouradi' juht Peter Gais lahida, joomis-
tas sellega suure ringi ja alles ise ringis, nutus
kõiki neid, kes ei nõustu kapitalismasuga, astu-
ma ringi. Selle nutu peale astus Zimmermanni
andmeid 2000 talupoega ja linnakodaniku rin-
gi.¹ Sejuures ütlesid inimesed: „Nere si kaha seda
noormat kanda, enne elu kaalule panna.“² Siit
võib näha, et alamrahva esphatariivine tõusis

1) Zimmermann, lk. 62.

2) Barge, lk. 50.

järsku ja et talupojad koos linnaaolevikeidega astusid välja, sest olukste ja naudingete suurendamine tekitab ka linnaaolevike hulgast viha.

Loosolekul, mis toimus 15. apr. 1514. a. hommikul, pani Peter Gais ette kontrollida kaaluvihide õigsust. Talupoegadele oli arvamise, et kaaluvihidel peetakse inimesi. Samal päeval pididki need kaaluvihid tarvitusele tulema. Rahvahulka oli etpanemuga nõus ja koosolekult minodi iibe liikumise juurde, kust võeti kaaluvihid. Nendega siirduti Reusi orgu. Seal kavas rahvahulka igal sammul. Jõudnud Reusi jõe äärde, võttis Gaispeter¹ oma seltsimeestelt kaaluvihid ja viskas need vette, ussupuures ta ise lausus: „Kui talupoegadele on õigus, vajuge põhja, kui hertsogil õigus, tõusne veepinnale.“² Loosolekult vajunud vihid põhja. Sellist vihtide loost nähtub Švaabi rahva huumor. Siin nähtub veeluordelt arjastu, et vaatamata karule rõhmuisele, on lihtrahvas tihti palju taiplikum ja huumorikum kui loreduses eluavad ülemkihilid. Kaalude jõe vihkamisega taheti iihelt poolt naeruvääristada finantsringkondi, kuna teiselt poolt taheti teada saada kui

1) Švaabi lihtrahva juures iihendatakse es- ja perekonnanime iihens sõnaga, ussupuures emimee jääb lõppe.

2) Zimmermann, lk. 63.

suuri lootus võib panna Reuri omu talupoegadele. Üksmeelselt olid talupojad nõus võitlust alustama oma rõhujate vastu.

Samal õhtul pöördunud relvastatud talupojad ja linnauplebeid Gaispitteri nõuandel Schorndorffi. Seal ühines nendega palju rahvast, nii et linna juurde saabus ühtide andmete põhjal 3000, teiste andmete põhjal 5000 inimest.¹ Relvastatud rahvahulk nõudis linna sisekannuist ja uute mansuude tühistamist. Linna asehalduril ja foogtil õnnestus talupoegi meelitada veini ja leivaga lahuma linna~~ääravate~~ juurest, lubades talupoegade nõuded esitada hertsogile.² Asehaldur ja foogt püüdnud rahvale näidata, nagu tunnustasid nemad rahva raskete oluorale vaasa. Tegelikult oli see demagoogiline võte, millega taheti aega võita. Hertsog Ulrich oli samal ajal oma järjekordsel lõbusõidul Hesseni maakrahvi Philipi juures. Saanud teate Reuri omu toimuvast rahutusest, sõitis ta oma alalise saatjasekonnaga — 80 inimestiga — Schorndorffi. Rahvahulk ähvardas hertsogit, et küpra, kui see järel ei anna, nad määravad tema venna Georgi hert-

1) Hrusc, Кречененская война в Тюрингии, lk. 70

2) Zimmermann

soojus.¹ Siit nähtub rahva teadlikkuse püüetus. Rahva arvates on soogu halbuse võrvaldatud, kui nad saavad uue valitseja. Kui aga Georg olus saanud hertsogiks, olus rahva olekord jäänud samasuguseks, sest ta ei andas sama klanni huvi, mida hertsog Ulrichi. Hertsog Ulrich andis lubaduse uue maa tühistamiseks ja maapäeva konstitutsiooniks, mis pidi läbi vaatama kõik talupoegade kaebused.² Hertsog pidas hädarajalikus sellist lubadust anda, et rahulolematuse korral. Et hertsog konstitutsioonist ei oleks siiski pidanud ja rea aastate jooksul polnud maapäeva kokku kutsumud, siis ei usunud Väese Kowradi liikmed hertsogi lubadust. Dihtrahvale oli selge, et hertsog püüab säilitada rahu nii kaua, kuni ta jääb millaldael hulgal sõjavägesid nõguda, et siis sundida. Selva jäub talupoegi maksu määrama. Sellises olukorras võtsid ka lütu uneluvad isikud vastavad abinõud tarvitusele. Nimelt saadeti Schorndorfiist, kus asub Väese Kowradi kantkeli, agente mööda maad larali, et nõguda teatid maal valitseva meelolu kohta. Demni on ilestõnu edu tegi liikumise

1) Stälin, lk. 100.

2) Zimmermann, lk. 64 ff.

populaarsus ja agendid leidsid võinjal vastuvõtte.

28. mail 1574. a. kogunes palju rahulolematuid Unter-Türkeheimi Neekari ääres, kus võeti vastu otsus Keiseri omi inimestele abiandumises. Otsustati rehvastuda ja väga astuda.¹ Rahulolematud oli summatud peamiselt omaaolikevate riikaste inimeste vastu, millest annab tunnistust kas või seegi asjaolu, et näiteks Melzingemi linnaapia ja magistraat Fichtlow oli rahva poolt vihatud. Talupojad kirjutasid kogu rahva olumorra hertsogi ametnike arvele ega vastanud usaldust hertsogile. Nad usuvad näiliselt, et kui hertsog Ulrich saab teada nende lehtud ülesõhtust, siis ta kindlasti aitab neid. Talupojad arvavad, et kui hertsogi ametnikud üldse ei aita nende nõudeid täitmas, siis hertsog sõidab nende juurde ja annab nõu, mida nad peavad tegema. Kuid talupoegade hulgas leides ka traditsioonid, kes ei usunud hertsogile. Nii näiteks, kus talupoegade juhtivast tegelanist, Hans Mesch, ütles: "Kui ta (st. hertsog - mõnu märg, F.H.) meile midagi ei vasta, siis me tuleme teine ka ilma temata."²

"Väese Kouradi" juhtidest paistab silma Fingehaus Württembergist, kes tegutses Melzingemis. Sealsete

1) Zimmermann, lk. 65.

2) Ibid., lk. 67.

talupoegade paaniseus nõudens oli lubada kasutada
 metsa karjamaaks ja punde kannimiseks ning va-
 ba jahipidamine. Zingerhausse juhtimisel õnnestus
 talupoegadele edu saavutada ja Urach ning
 Münzingen vallutada. Seejärel oli kavas pöör-
 duda Reini orgu. See aga ei õnnestunud, sest tel-
 tungiti talupoegadele kallale ja Zingerhaus sai
 haavata ning vangistati. Vangis olles ei andnud
 Zingerhaus niugid teatid vastaspoolele. Kui rah-
 vas sai Zingerhausse vangistamisest teada, siis
 muutus ta rahutuks. Relvastatud rahvahulk
 liikus Urachi linnu poole, kus Zingerhausse
 vangis hoiti ja nõudis tema vabastamist. Linn
 oli hästi kaitstud ega andnud Zingerhausse
 välja. Peale selle liikumine ses piirkonnas vai-
 bus.¹

Seltsne rahutuste puhkemine ja vaibumine näi-
 tab siiski nende sündsust iseloomu. See seisnes selles,
 et toimus „... võitlus mitte üivõrd „poolt“, üivõrd
 „vastu“, mitte üivõrd selge sihi eest, üivõrd selgete
 vaenlaste vastu.“²

Talupoegade rahulolematuse ulatus üle uugu
Württembergi territooriumi. Üks viimastest kohtadest,

1) Zimmermann, lk. 67.

2) Топонимы, т. VII, lk. 211.

nuss iilestõus toimus, oli Lionberg. Kui siingi lõpus rahul-
 olematuse tunnismärgid ilmusid, siis kohalik poogt
 nussus magistradaadi nõuandele võia linnakoostamisi-
 kud vaestele. Ta püüdis Lionbergi veenda, et
 need ei saaks end Renssi omade kaitsvatena sind-
 mustena. Mis puutub tema valitsemisajasse, siis
 olvad rahvas end selle aja jooksul linnakoostamist
 ilal pidanud. Kuid siiski peab ta toimevõtte sündmuste
 mõjul hoiatama inimesi, et need jääksid ka edaspidi
 valitsusele sõnakuulelikuks. Valitsus olvad alati oma
 abimate suhtes heatahtlik olund, kuigi abimad igal
 juhul on nõustatud alluma valitsusele. Kuid
 poogti võle ei avaldunud meelajaisse sellist
 mõju, nagu see soovis. Vastupidis - valitsusele
 truuskärgajaid oli vähe. Peale noorolemit uu-
 tus rahvas avalikunam. Osa linnakoostamisi-
 ku liikmeid liitus rahulolematusega. Rahul-
 olematud linnakoostamisi linnast ja astusid tihen-
 duse Renssi omade iilestõusjatega. Talupojad
 otsust, et nende arv kasvaks 16000, lootes, et
~~min~~ nende rahvahulga es on valitus sunni-
 tud mõõndusi tegema!

1) Zimmermann, lk. 70 ff.

3. Tübingeni leping 1514. a.

Sellised arusaad ülestõusud, milliste puhumiseest meil eelmises punktis juttu oli, sündisid hertsog Ulrichi 25. juunil 1514. a. maapäeva kokkukutsumise ajal kirjutas Ulrich oma naabervalitsejatele, paludes neilt abi sõjaväe võit. Tä kirjutas, et ülestõusu mahasurumine "... ei ole hädaohtlik mitte ainult talle, vaid ka kõigile võimudele!"¹⁾ Nii on teada hertsog Ulrichi saatumisinstruktsioon Saasi uurvürst Friedrichile ja hertsog Johannile. Selles instruktsioonis teatab Ulrich ülestõusust ja sellest, et osa talupoegi on süüsi juba rahunenud ning lõpetanud ülestõusust osavõtte, kuna aga teised jätkuavad süüsi ülestõusust. Lõpus teatab ta, et maapäev on ette nähtud ja et see sulgus ilma häireteta, siis palub ta neilt abi.²⁾

Maapäeva avamise eel sõitsid Stuttgardi ja Tübingeni linna saadused ringi ja nõudsid talupoegade rahutuste lõpetamist vähemalt maapäeva otsusteni. Mõningates kohtades see õnnestuski (näit. Zaberhaus). Talupoegade rahutus oli

1) Zimmermann, lk. 71.

2) Ohr, lk. 271.

põhjendatud, sest nende hulgas polnud ihtki saadnud maapäevale kutsutud. Maapäevale oli kutsutud igast Württembergi ametringkonna linnast foogt ja laenu ja üks liige magistraadist ja linnu kogunonnast. Talupojad nõudsid õigust ka oma saadnud maapäevale saata. Nad rõõmusid, et „maapäev ainult siis võib meid aidata, ... kui linnast saavad osa võtta talupojad, kllpärast, et vaimulikkond, aadel ja linnarid si hanna murd tundua mere üle.“¹ Kuid si leostõusute meel püüdis üksmeel. Nii mõnede linnade, nagu näiteks Beblingeni ja Lindelfingeni elanuid olid nõus ostama maapäeva otsusi. Et kogu linnu elanikkond oleks ohud maapäeva otsuste ärasoostamise poole, on raskelt unta. Arvatavasti nõudis linnu riiknam elanikkond kõigilt maapäeva otsuste iluunmise ootamist. Sellele seisid vastu talupojad. Lõpiti teravus muutus oluord Reunioneus, nii et teatati isegi hertsogile.²

Nii valitser maapäeva avamise ul üle kogu maa rahutusja hertsog oli sunnitud lõpus järeleandumisi teema ning kutsuma maapäevast osa võtma ka talupoegade esindajad.

1) Zimmermann, lk. 72.

2) Ibid., lk. 73 ff.

Juba 18. juunil kogunes 24 saadikut Stuttgarti. Nende esimeses mures oli piiridäärste linnade hoia-
tamine, sest hertsogi piiridest välisabi nutsemises
olid silmnähtavad. Nad palusid endale teada,
kui on märgata sõjaväeliikumisi piiri taga.¹

Maapäevast võttid osa saadikud linnadest,
saamiti ka talupoegade esindajad. Pundusid uga
fodaalid. Talupoegade ja hertsogi vaheliste lahke-
hede lepitajana saabusid maapäevale Pfalzi,
Würzburgi, Baadeni esindajad. Ohri andmise saat-
sid Saksi kuurvürst Friedrich ja hertsog Johann
saamiti oma saatnuna Württembergi maapäe-
vale. Selles saatnuna vahetajatja osa
ei õnnestu, siis saadavad Friedrich ja Johann
abi sõjaväe näol.¹

Liigi ülestõusnud olid need, kelle nõudmisel
nutseti maapäev kogu, esitas hertsog siiski oma
nõuded lene. Kõigepealt nõudis hertsog raha röl-
gade kattens ning abi ülestõusnud talupoegade
vastu. Maapäev pidas tarvilikuks hertsogi pilla-
misk piiramises ta hoolduse alla võtta.

Talupoegade kaubund, mis maapäevale esita-
ti, on osaliselt isoleerustavad mitte ainult Würt-
tembergile, vaid uogu maale. Osa talupoegi kaubab

seüle, et keegi nad on end koojusest vabaks ost-
nud, sunnitakse neid veel täitma keenuiseid, mille-
est veel raha maastud. Terve liia kaebusi püu-
dutas maase ja nõustusi. Nõustatakse seüle, et
ametnõud nõuavad maase rohkem kui hertsog-
gi poolt on kindlaks määratud. Kolmas liia
kaebusi käib uute, seadurastate andamiste koh-
ta. Nende kohta on kaebusi nõrduvalt esitatud
hertsogi kantsleisse, kuid seal on alati keeldutud
nende tühistamisest. Neljas liia kaebusi püu-
dutas trahve. Nõuelt kaevati, et rahabrahv
on hejaoordistatud. Lõpuks viies liia kaebusi
käis jahipidamise kohta. Talupojad kähenu-
dasid piluavalt, et "... tuleb luustada oma
konnad hädeohust, et need ei segas metsloomi
rikkumast nende põlde."¹ Maapäev otsustas hert-
sogi nõude kattes määrata kindel summa aas-
tas. Saanti otsustati kloostrite ja vaimulike
varandused konfiskeerida.²

Sellised nõuded hirmutasid hertsogit ja tema
kaaslast. Kolm päeva peale maapäeva avamist,
s.o. 21. juuni ööl, pöördus hertsog oma saatjako-
naga Tübingeni. Ka preladid järgnesid hertsogi

1) Zimmermann, lk. 74.

2) Hirsch, Specimens einer böhm. b. Teymann, lk. 77.

erumjute. Olles Tübingenis, saatis hertsog Ulrich linna-
 kodanluse esindajatele käinud, viivitamatult sõida
 Tübingeni. Linland täitsid hertsogi känu ja löid lak-
 ku talupoegadele. Hertsog jätkas Tübingenis maa-
 päeva istungeid ilma talupoegade osavõtuta. Nii
 olid talupojad reedetud linlaste ^{kaudu} poolt.

Talupoegade saadused ei leppinud sellega,
 et neid ei utsutud Tübingeni nõupidamiseks.
 Nad kirjutasid hertsog Ulrichile, et see pöördus
 Stuttgardi tagasi ja lõpetas sin istungid ning
 muuldas talupoegade nõukused. Talupoegade saa-
 didud hoiatavad hertsogit, et kui nad pöördu-
 vad oma kodukohtadest tagasi saavuta-
 mata hertsogiga kokkulepit, siis rahvasmaal
 muutub uuesti rahulolematuks. Seid Ulrich
 ei võtnud seda nõuannet kuulda ja Tübingeni
 istungid jätkusid.

8. juulil lõpetas maapäev tegevuse. Samal päe-
 val sõlmiti Tübingeni leping, mis kirjutas endast
 tüüpilist valitseva klassi petuise võtet talupo-
 gade üle. Selle lepingu kohaselt nõustus hert-
 sog mõnuga te tükkide järeleandmistega, millest
 kest ta ei kavatsundsi kiiani pidada. Hertsogi
 võlg, mis ulatus ligi ühe miljoni mulduni,
 otsustati maapäeva poolt võtta uugu maa

nanda. Doomult lauges sellest suurem osa talu-
 poegade mausta.¹ Talupojad pidid rahulduma mõ-
 nede üldrovaliste lubadustega. Nii oli talupoega-
 dele lubatud nõustusi võrdustada ja võima-
 lus järgi vähendada; ametkond oli antud te-
 gelada põllumajanduse, kaubanduse ja liigvabu-
 võtmisega; ~~talunike~~^{talunike} võisid oma viinamarjaaeda-
 dest lüüa välja ajada; talupoegade kaebed, mis eri-
 kati hertsogi kantselile, pidi läbi vaadata ja
 vastus antama.²

Nagu ültoodust nähtub, ei ole talupoegade an-
 tud lubadused selgesti piiritletud. Selline ebamää-
 rane lubaduste andmine võimaldas ilmsihti-
 del jätta oma soovitsenist talupoegade arvel.
 Lubadused jäid väga üldrovalisteks. Maapäev
 oli talupoegade peamistest lubadustest mööda
 läinud. Selles ei ole ka midagi imestada, kui
 vaatame, kes olid otsuse tegijad. Et valitsuskon-
 ei saanud päris ilma mõndusteta läbi, siis piirdis
 ta neid nii ebamääraselt piiritleta, et hiljem
 saaks neist kinni mööda minna. Maapäev nä-
 gi ette, et tulevikus talupojad ei või oma esi-
dajaid maapäevale saata. Igal pool paudis

1) Zimmermann, lk. 75.

2) Ibid., lk. 75 ff.

sehtima seadus, mis karistas karmilt rahutustest osavõtjaid ja sulati liitude organisatsioonide.

Tübingeni läbirääkimistest osavõtjad kirjutasid ka lepingule alla. Tegelikult ei olnud tohtinud nad lepingule alla kirjutada ilma ametuonnade¹ nõusolekuteta, kuid nende arvates pidid lepingu tulemused olema rahuldavad kõigile ja nii kirjutasid nad alla, et kõik peavad viivitamatult andma vande lepingule. Et vande andmisel ei teinud vastupanu, selleks lisati lepingule vii leht, millel ähvardati karistada sumмага ja varandusest ilma jätta kõiki neid, kes ei allu antud seadusele.²

Beltodust näeme, et württemberglaste hulgas püüdis üksmeel riikide huvidest väljaarstamisega. Kui liitlased polnud talupoegi reetnud, vaid olid talupoegade nõudmist toetanud, siis kahtlemata olid Tübingeni lepingud tagajärjed kujunenud teistmoodi. Kuid ka talupoegade hulgas püüdis üksmeel, sest osa talupoegi võttis lepingu vastu. See näitab talupoegade³ riikistumist koos kapitalismi sisetungimistega. Teine osa talupoegadest, kahtlemata väiksem osa, jätkas valitava korra vastast võitlust.

¹) Ametkond, s.o. haldusliku üksus

²) Zimmermann, lk. 76.

4. "Väime Kourad" peale Tübingeni lepingut.

Nagu ülmisest punatist selgus, ei oleud ora talurahvast rahul Tübingeni lepingu otsustega. Sepä-
rast jätkus esialgu paljudes nohtades rahulolema-
tus. Tübingeni lepingu arutamises otsustasid talu-
pojad kogu natsuda nõupidamise. Kuid seda ei
õnnestunud läbi viia, sest hertsog suutis banistada
nõupidamise kordasastmist. Juuli lõpus võttis
praegugi rogu Württembergi ala Tübingeni lepin-
gu vastu. Urachi ametkonna talupojad saavu-
tasid Tübingeni lepingu allasrijutamiseiga lii-
dude laskmise äiguse oma põldudel, vähesel
määraval kohustuste vähenemise ja Lingerhausni
vabastamine.¹

Ainus noht, mis lepingut vastu ei võtnud, ol-
Reusi org. Hertsog tahtis isikloomult Reusi orgu elami-
nelt vaimet vastu võtta. Ta kämis Reusi elanikel
pöörduda Schorndorffi ilma relvadeta ja läin-
na ise Schorndorffi. Määratud päeval kogunes
ca 7000 talupojaga Schorndorffi lähedusse, misd
täies sõjavavarustuses. Talupojad olid alul raku-
loomud, misd niipra mis algas lepingu ette lugemine,

¹ Zimmermann, lk. 77.

kuuldus talupoegade hulgas uuriuat. Meelepaha
 narvas rahva hulgas nii suureks, et sellest teaba-
 ti hertsogile, kes oli jäänud liina. Hertsog sõitis
 viivitamatult talupoegade juurde ja manitses
 neid rahulikult jääma, koju pöörduma ning põller-
 tööd jätkama. Kuid hertsogi nõue ei rahustanud
 rahvast, vaid see nõudis hertsogi finantsistide,
 lauljate, õuevarride jne. vallandamist. Hertsogi
 marsal küsis hertsogile teuesjääjaid enda juurde,
 kuid talupoegade hulgas tekkis nii äge uuriu, et hert-
 sog ruttas hirmunult umalduma. Hetkel, mil ta
 hobust pööras, haaras üks talupoeg hobuse valjas-
 test ja teine tahtis hertsogile labidaga liina, kuid
 hertsogil õnnestus põgeneda, tõmmata oma heale ho-
 busele.¹ Hertsog ratsutas tagasi Schorndorffi, kuid
 linnavaravad olid kurnutatud. Seda olid tei-
 nud liidest osavõtavad linnaplebid.

Hertsogil ei jäänud muud üle kui pöör-
 duda Stuttgarti. Ta teatas Schorndorfi linnale
 ja selle ametkonnale, et tulgu ralt saadumud
 tema residentri ja teabagu, kas nad on nõus
 lepingut vastu võtma või mitte. Linnaelanikest
 osa oli nõus lepingut vastu võtma, teine osa mitte.
See osa linnaelanikest, kes oli nõus lepingut vastu

1) Zimmermann, lk. 78.

võlma, tegi talupoegadele ettepaneku, et need tuleksid
 küladega kaupa linna lepingu läbiarutamises. Selle
 ettepaneku vastu võtmise olnud tähendand talupo-
 gade jäändude kollustamisest, millest ka talupojad
 aru said. Talupojad järgnesid teise osa linnlaste
 ettepanekule ja tulid kõigis korraga linnale. Linnas-
 valitsus soovitati ja otsustati, et hertsogi juurde
 läheb 4-liamelike saatkond: 2 talupoega ja
 2 linnlast.¹

Rahulolematud talupojad koos linnaple-
 bidega siirdusid Schombergist Kapelbergile, asudes
 Reimsi ovi poolele küllale. 24. juunil teatati hertsogile,
 et väike on nooremund 1500 talupoega.² Talupo-
 jad saatsid Kapelbergilt metsaid mitte ainult
 Nürtembergi ametkondadesse, vaid ka naaberval-
 dustesse, paludes sealt rahvalt abi.

Talupoegade ja linnlaste nõuded on kokku
 võetud 3 artiklisse:

1. Vabastada talupojad ja linnased vürstide,
 piiskoppide, prelaatide, rüütlite ja hertsogi ik-
 kest, kaotada kõik maksud, andamised ja
 nõustused.
2. Alata võitlust ilmaliku ja vaimuliku pro-

1) Zimmermann, lk. 78, 79.

2) Ibid., lk. 81.

daalide vastu mitte varem kui koguneb 20-30000
relvastatud inimest. Kloostreilt ja minastelt maa-
omanikeelt otsustati ära võtta liigne vara, et
parandada talupoegade elu.

3. Kui hertsog ülestõusmiste soovile vastu ei tule,
siis ta surmata või vangis võtta.¹

Talupoegade ja liulaste nõuded olid progressiivsed,
muid nad ei suutnud neid realiseerida.
Talupoegade hulgas oli kõhklemist sõjaväigu alustam-
isega hertsogi vastu. On raskelt usutav, et talu-
pojad olid suutnud 20-30000 inimest koguda
sõjaväiguks. Ka hertsogi spioonid olid talupoegade
laagrisse tunginud. Kui talupoegade juhid
Solmar jt. nõudsid, et talupojad liiguksid Lapelber-
gilt edasi, siis tõusis tüli, mis viis nii uuegele, et
talupojad hakkasid omavahel võitlema. Ena-
mus nõudis rahuloleku kokkulepet hertsogiga.
Kahtlemata nõudis jätkuvalt osa talupojadest
rahuloleku kokkulepet hertsogiga.

Kui "Väin Kauradi" juhid nägid, et rahvahulga
ei saa veenda nõustuma oma plaanidega, siis siirdusid
nad Bentelspachi, kus rääkisid läbi maapäeva saa-
dmisega ja hertsogi ametkonnaga. Otsustati teha võle-
mapostine rahu kuni maapäeva lõpetamiseni, mis
D. Zimmermann, lk. 81 ff.

pidi toimuma Stuttgardis. Talupojad nõustusid no-
ju pöörduma uue hertsogi isemini neid Tübingen-
geni lepingut vastu võtma.¹ Hertsog andisabi lu-
baduse. Usudes naiivselt hertsogi lubadusse,
läksid talupojad noju. Hertsog nõustus järele-
andmisega ainult selleni, et aega võita. Kui talu-
pojad olid laiali läinud, pöördus hertsog uue
abisaamisena uuevalitsejate poole. Nii saadeti
Nürnbergi piiskop hertsogile abiväe. Saanuti
õnnestub hertsogile saada suurem summa
raha. Tübingen saatis hertsogile 500-liikmelise sõ-
javäe jne.²

Kui hertsogile oli nojunevud küllaldane
sõjavägi, siis otsustas ta reeglilt vallata tun-
gida talupoegadele. 28. juulil vangistati Rem-
si oves hertsogi ametkonna poolt talupoegade
peapühid Hans Volmar ja tema abilisid.
Ootamatult vallutati ka Schorndorfi linn.
Sõdurid said väsu mitte vedagi linnast välja
ega linna sisse lasta, kuid siiski õnnestus suure-
mal osal ülestõusjast põgenema päända. Arvata-
vasti abistasid põgenemisel ülestõusjaid ka mõ-
ned sõdurid, misgi andusid selle kohta si

1) Zimmermann, lk. 84.

2) Ibid., lk. 85.

ole. Siinult hilisemast kohtuprotokollist selgub, et norma määrati ka söödureid, "... kes tahtsid liana anda talupoegadele."¹

Hertsog nämis kõigi Schorndorfi ametkonna Remsi ova talupoegadele iluuda 2. aug. konna taha asuvali aastle. Kõneles ca 3400 talupoega lootusega, et neile teatatakse maapäeva otsustest. Talupoegadele nästi relvad maha panna. Kõinad olid näin kaitumid, ositusid nad imberpiiratus sõjaväe poolt. Kõik katsid põgenemises ebaõnnestusid. Algas maapäeva otsuse ette lugemine, millel üteldakse, et kuigi Schorndorfi linn ja ametkond andsid Tübingeni lepingule vande, on nad seda murdnud ja rahutustest osa võtnud. Seejärel kuuluvad ülestõusust osavõtjad karistamiseks.² Nüüd said talupojad aru kui järele mõtlematud nad olid, usudes hertsogi lubaduse. Järgmisel päeval, s.o. 3. aug. võtsid ülestõusnud Tübingeni lepingu vastu.

Pärast seda algasid aretlemised. Ülestõusum peaorganisaator Hans Volmar hukati. Osa "Väese Kowradi" liianest pagendati, nende hulgas ka Leheni Bundschuh'ist osavõtja

1) Zimmermann, lk. 88.

2) Ibid., lk. 86.

Hans Humel.¹ Suuremal osal iilestõnust osavõt-
jail õnnestus põgenema päända.

Kuiigi iilestõus oli maha surutud ja Stutt-
gardi maapäeval uued massud määratud,
ei olnud hertsog Ulrichi rahavajadused rahul-
datud. Tunda andis asjaolu, et palju iile-
stõnust osavõtjaid oli põgenenud hertsogi
võimupiirist. Hertsogi iileandel pidi
piiräärud poogtid põgenikega iihenduse as-
tuma ja teatud summa eest nad kodu-
kohta tagasi laskma.² Nii sundis rahatar-
vidus hertsogit järeleandumisi tegema pa-
gendatuile ja põgenemisele.

Suga oli "Väese Louradi" iilestõus maha
surutud. Kuiigi iilestõusjad saavutoid mõnia-
gaid järeleandumisi hertsogilt, olensid uued järele-
andumised võinud olla palju ulatusloomad
kui Louland poleks talupoegi reitnud ja üle
läinud hertsogi poole. Et "... talupoegade iilestõus
võib võita, tähendab kõne au kodanlastest revolutsioonist,
kapitalismi võidust."³ XVI saj. alguse Saksamaal ei või-
nud seda puhtuda, sest tootmisjõud "ja -suhited pol-
nud veel nii vaegle arenenud, et olens toim-
nud kodanlaste revolutsioon.

1) Zimmermann, lk. 88.

2) Ibid., lk. 91.

3) Топушев, т. VI, lk. 527.

V

Bibli „Väme Konrad“

1. Ülestõusu ajendid.

Samaaegselt Württembergi ülestõusuga ilmunid ülestõusu sümptomid ka Baadeni markkrahvkonnas. Baadeni markkrahvkonnas valitses 1475. a. abits markkrahv Christoph. Tema peamiseks sihiks oli sissetulekute suurendamine. Kui A. Rosenkranz kodanliku ajaloostena väidab, et markkrahv Christoph „na hooltate muunduste läbi oli ... sellele mõeldud, et oma maa haalu parandada...“, ei tohi me helkexski unustada, mille huvides ja mille arvel need muundused läbi viidi ja milline oli nende iseloom. Nagu töö edaspidises näigus selgub, seisnerid Christoph'i muundersid uutis seadustes ja seadudes, mis viidi läbi talupoegade ja linnakohvistä arvel ja mis lõpp tulemusena viisid nende olusorra halvenemisele. Meid huvitaval ajajärgul valitses Baadeni markkrahvkonnas Christoph'i poeg Philipp, kuma tema isa oma elu viimastel aastatel vaimuhaigeks jäi. Mis puutub Philippi valitsemisele,

1) Rosenkranz D, la. 405.

siis jätkas ka oma isa poliitikat.

Uuendused, mis Baadenis läbi viidi, leidsid rahva hulgas ägedat vastupanu. Briti teravat pahameelt tekitas 1511. a. pärimisõiguse seadus. See seadus oli markkrahvi soovil väga töötatud tuntud Freiburgi õigusteadlase Ulrich Zasiusi poolt. Kehtima hakkas uus pärimisõiguse seadus 1. jaan. 1512. a. Zasiusi poolt väjatöötatud seadus pöördutas perekonnaelu. Senise pärimisõiguse seaduse järgi oli abilluimimiste varandus ikkine. Kui üks abilluupool suri, siis ellujäänu oli ainupärija. Uue pärimisõiguse seaduse järgi ihe abilluupoolle surma puhul teine abilluupool jääb varanduse pärimisõigusest ilma, parimal juhul jääb kalle ainult varanduse kasutamise õigus.¹ Kuudas lihtrahvas reageris sellele seadusele, seda iseloomustab A. Rosenkranzi poolt loodud lause, et „lihtinimese mõtteis... toimitses tugewasti selle vastu, et üks abilluupool teise varandust pärida ei saa.“²

Teine uuendus, mis rahva meelepaha tõstis äärmiselt kõrgele, oli puht poliitiline iseloomuga. See uuendus pöördutas otseselt Büchli. Nimelt viidi 1507. a. läbi kohtunorraalduse reformimine. See muu-

¹ Rosenkranz D, lk. 405.

² Rosenkranz Q, lk. 244, Rosenkranz D, lk. 406.

dus püüdnud Rügegericht'i.¹ Täna tava kohaselt
 võib igaüks nohtum teatada, mis raudsevastast
 on ja mida illemused peavad teadma, et teha
 vi määrata² Uue raudse järgi muutus karistamis-
 õigus raudsevastaste tegude puhul külavanemale,
 kusjuures vanemale süütegude puhul abistas teda
 poogt. Kohaline poogt õhutas talupoegi inimeste
 peale salakaebusi esitama, et siis kohtuprotsessi saa-
 da suure rasu. Kohtus ei olnud isikut, kes oleks
 vastavat küsimust rapoolelt otsustanud ja see
 ajaolu kirjutas Bihli elanikkonnas suurt melle-
 paha. Irahviimääramine muutus külavanemale
 ja poogile, kes oma elampositiivisest lähtudes kait-
 tuid muudugi illemisaktide huvi.

Kohmas uuendus käis kalastamisõiguse
 kohta. Bihli läbis aja, mida nimetati Bläuel-
 bach. Kalastamisõigus Bläuelbach'is muutus Baa-
 deni markrahvide, kuid see ei kaotanud vas-
 tarat õigust ja kalastamine renditi igal
 aastal teatud summa eest külalainikele. 1574.a.
 kevadel ei andunud aga kohalike poogt aja ren-
 dile, vaid võttis kalapiüügi õiguse endale. Täna tava

1) Rügegericht, s.o. kohus, mis määras karistuse inime-
 le salajase kaebuse põhjal

2) Rohnkrantz, Q., lk. 246.

nohaselt si tohtud sel mehel, kelle naine kannan, kullata söögikala püüdmist ajast! Saunuti võis ta metsloomaliha oma tarvituseks murutseda. 1514. a. muudeti kullas poogit ka need äigused ära. Rahva meelepaha oli seetõttu suur, ta nõudis vana seadust tagasi.

Neljandaks lisandus sõrgendatud veinitolli sisseadmine². Veinite, mida kasutati oma tarvituseks, vabastati toll. Barge oma töös „Der deutsche Bauernkrieg in zeitgenössischen Quellenzeugnissen“ toob viinsaluri, milles ütleb, et veinitolli sisseadmisest nõhka järguist:

„Kus ollakse küll sel maal

Sellist kallisvarast muudud?

Oma veinile, mida tehakse jaoniks...

...toll pannakse...

Sellist halbust tahame ära hoida.“³

Niisiin pidi viinapuosmanik mõne liitri veinist, mida ta omale valmistab, saunuti kui kaupmees või võõrsmik, tolle maksma. Et vein kasutati naise rahva hulgas võrdlemisi laialdaselt, siis sai veinitolli sisseadmisest iheas rahva

1) Rosenkranz Q, lk. 246.

2) Ibid., lk. 256, 263, Rosenkranz Q, lk. 410.

3) Barge, lk. 49.

rahutuse ajendajaks.

Neile arpool käsitletud punktidele lisandub veel 3 punkti. Üks neist punktidest käsitleb jähi-
pidamise õigust. Talupojad ei nõudnud iseloolist jähi-
pidamise õigust, vaid tahtsid saada luba nende
metsloomade ja -lindude tapmisest, kes kahju-
savad nende viinapuuaeda. Sellest punktist
nähtub talupoegade nõudmiste piiratus. Talu-
poeg ei nõua omal lamvat rõhumist mitte
täiesti kaotada, vaid ainult argendada.

Teine nõudmine langeb 1513. a. Leheni Bund-
schuhi sise nõudega sisse: protsendid, mida
20 aasta jooksul 5% igal aastal võlalt taruti,
pidid võlasumma kustutama.¹

Kõik need arpooltoodud muudatused lisau-
dusid talupoegade eluisele raskete olusorrale.
Kõiks nende maduste ja nõrkuste sisseviimisega
näevad talupojad ka vanade nõrkuste ras-
kust, millega seletub ka nende nõrkuste ker-
gendamise või kaotamise võue. Talupoegade
kaunatuskarikas oli täis. Pundus ainult üks tilk,
mis karika iluvoolama panes. Selles tilgas
osutus teopäevade (Fronarbeit) tegemise nõudmi-
ne Bühli eluisele velipiha vädalal. Nimelt li-
1) Rossmann J., lk. 412.

seks kavalisele leopäevade tegemisele, mis nähtavasti
 Piiblis oli teatud arvu päevadega siudlaus mää-
 ratud, nõudis foori heinavitumist oma heina-
 maal ilma taruta! Tööd juures "... otsene töot-
 ja töötab ike osa nädalast maal, mis num-
 lub partitselt linnale, ... aga ülejäänud nädal-
 lopäevad töötab ... maomaniule..."² Kui
 aga foori tahtis vähendada aega, mis talu-
 poeg töötab oma põllul, siis nutkus see
 rahutuse talupoegadele esile. Nii võib teadöö
 suurendamist lugeda ülestõuse otsese
 ajendiks.

1) Rosenkrantz D., lk. 413.

2) Маркс, Капитал, III, lk. 802.

2. Ülestõusu väin ja tulemused.

Bühli ülestõusu organisatsioon osutus uuskalalike elanik Bastian Gugel. Teadaolevate andmete järgi pärineb ta ike kiviraiuja perekonnast. Oma esinemisega annab ta tunnistust teovõimsast isiksusest. Kaaslastes oskab ta rahulolematust valitvate korra vastu äratada. Bastian Gugel oli kahtlemata lailma silmaringiga ja arukam kui iimburnonna kalypogad. Bastiani enda teadete järgi ei olnud tal pooldajaid mitte ainult rahulolematute kalypogade keskel, vaid ka Bühli kanepitšumfti tööliste keskel! Bühli omapärasus oli asjaolu, et seal oli kanepitšumft. Kui arvestada, millistes tingimustes töötasid uskalged tšumftiväntöölised, siis on väga tõenäoline, et tšumftiväntöölised võtsid osa ülestõusust, sest meenused, mis Bühlis teotati, ei läinud neist riivamata mööda.

Bastiani püüdnud isikult teravalt kalapüügi veld Bläuelbach'ist. Bastiani naine oli 1574. a. novembril rase ja kui poeg tabas Bastiani lihavõtte ja suviste vahel kalu püüdmast, muutus tema vaherord poogtiga nel tera
 1) Rosenkranz Q., lk. 255, 262., Rosenkranz S., lk. 414.

vamas nii enne. Niiuelt oli Bastian juba varem
foogtilt nõudnud luba röövlomade ja -linnade
kõrmitas, kes tulevad rahju viinapuuaeda dele.

Foogt vastas sellele nõudmisele eitavalt. Kui küid
kulati ka kalastamine, siis mõtles Bastian päeva-
de raupa, kuidas foogtile kätte maasta. Sel-
lises ärevas olukorras sai ta teate Württem-
bergi Värsesst Kowradist. Samal ajal tuli
foogti käe heinatõlgemises.

Pärast suvisteid, 7. juulil, anti Böhli elami-
kele käe heinatõlgemise Hartgrabenis. Bastian Gu-
gel ja tema mõttekaaslased protesteerisid selle
vastu. Selle asemel, et foogti käe täita ja hli-
nanaale minna, istusid nad vöörastemajas
ja ilmusid kätte alles uella soovil ajal Hart-
grabenis. Foogti ei olnud kohal ja nii jäi kokku-
pöörge foogtiga ära. Tulijatele astus vastu kalu-
poeg Jöng Nilder, kes ähvardas, et need võetakse
vastutunde teotegemise katkestamise pärast. Aja-
olu, et osa kalupoegi Jöng Nilder'iga ürotsas
oli nõus teotegemist jätkama, näitab kalupo-
gade kihistumist veelas. Seda tõendab ka fakt,
et Rosenkrauzi andmeil töötas Bastian järgmisi-
l päeval Nilderi juures.¹ Sel päeval läks Nild-

¹Rosenkrauz D., lk. 419.

deri ja Bastiani vaheline sõnavahetus nii ägedas, et Nielder ähvardas Bastiani vanglaga. Bastian vastas väga iseteadlikult, et tema naarlased (arvult 1000 - 2000) juustavad vanglad ja vabastavad ta.¹ Ilmselt on Bastiani naarlaste arv liialdatud, sest vaevalt jäudis ta lühikese ajaga nii palju mõtunaaslasi mudele koguda. Seda väidab ka ajaolu, et pühapäeval, 11. juunil kogunes siie 60 Bastiani pooldaja poogti maja juurde. Peale Bastiani olid juhtideks veel Feiden Hans ja Pfiffen Palin. Bastian nõudis naarlaste nimel poogtilt teadet, kas neid karistatakse teopäevade tegemata jätmise eest või mitte. Poogt, vähes, et midagi tõsisemat ei kavatseta, jättis vastuse andmata. Nii ei saavutanud talupojad sel korral midagi.

11. juuni hilispaalõunal kogunesid talupojad siiele Bühli lähedal asuvali heinamaale. Bastian oli võiduvõudlans muutunud peale selle, kui ta nägi, et poogti juures käimine hakkab tagajärgi ei toonud. Ta astus naarlaste keskele ja ütles: "Tere olite väikud ja kuulund, mis ma poogtiga näänison, ... Niiid tahan ma Välne Louvad olla."² Bastian selgitas oma kaas-

1) Rosenkranz S, lk. 419.
2) Rosenkranz Q, lk. 257, 263.

lastele, et nad (st. rõhutatud) peavad end ise aitama. Ta tegi ettepanemu veel kord läbi arutada, mida valitsuse vastu ette võtta. Nagu Württembergis ni, moodustati ka siin liit ja Bastian nuttus mõni truudust näitama sellile liidule. Mis selgab aga nüüd? Ainult vähesed on kindlalt jäänud Bastianile. Bastian valis endale 2 talupoega lähemaks abilisena - lude Klaus Bihli ja Jungen Bernhardi Altshweierist. Bastiani arvates olid talupojad pidanud nüüd julgust saama, kui nägid, et võgu ettevõtetud ürituse eest vastutab 3 meest. Kuid segi ei aidanud midagi. Osa talupoegi pöördus koju. Lude Klaus oli julge ja otsustuskindel mees, ta tegi ettepanemu minna Acherni ja purustada sealne jahusaalud. Nõuelt oli Achernis jahvatusemanni kõrval kaustud nõudma ka kaalurahk. Ludeini arvates pidid siis acherulased Bihli elanikele appi tulema Bläuelbachi kalastamisõigust nõudma. Kuid talupoegade hulgas püüdis üksmeel. Osa talupoegi, esotsas Bernhardiga tahtis rahulolekul teel maru rahviga võrkleppile jända. See osa talupoegi, kes kahtlemata kuulus talupoegade kadriku hulka, ei tahtnud ülestõusle minna. Talupoegade hulgas kestisid lahkelide

lõttu jäi Bastiani nava teostamata sel päeval,
s.o. pühapäeval.

Esmapäeval jätkusid rahutused. Rahulole-
matud mehed Bühli elanuronda üles astuma
nendega liitu, ähvardades uudemis puhul lii-
tu mitteastujate kodud rüüstata! Kuid ka
surveabinõude tarvitusele võtmise ähvardusel ei ol-
nud tulemusi.

Bastian püüendas end kaitsema võtta
Kouradile. Oma saarlaste lüden Klaus ja Pfif-
fer Paliuga oli ta plaanis koostanud, mille
kohaselt ka Bühlit, Kappelit, Altschweierit ja
Bühlertalit võimalikult palju talupoegi võime-
matsub, et siis Bäumelbach tühjas valastada.
Rahva kokkumõistumisel kahtis Bastian saavu-
lada Bürgermeister'ite nõusolekut. See läks
tal Kappeli, Altschweieri ja Bühlertali juures kor-
da, kuid Bühli Bürgermeister ei tahtnud oma
nõusolekut anda. Kuid teistkordsel läbiräärimisi-
el saavutas Bastian ka selle nõusoleku ja ta
ruttas kohe minema.

Lõigepäeval näis ka Bühlertalis, kuid see käru
ei andnud tulemusi. Bühlertalilt siirdus Bastian
Altschweieri, mille milavalitus oli nõus saama

talupoegade kaebused noojumisuhtes. Lappels olid samasugused tulemused nagu Bühlertal's. Sellise olukorra juures jäi kavatsitud noosolen ära. Pole mingeid andmeid, et Bläuelbach oleks tihjans ka-
lastatud! Kui see juhtunud oleks, siis oleks ta kaht-
lemata najastust leidnud valsete ametivõimun-
de dokumentides.

Kolmapäevale planeeritud illestõusu arvu-
mine ei sundinud illestõusjaid veel oma ka-
vatsusest loobuma. Nähti ette uus noosolen, mis
pidi toimuma 15. juunil, s.o. neljapäeval. Ühte
külla pidi 800 illestõusjat nõu tulema ja
nõupidamist jätkama.² Kui see siht oleks
tõestunud, siis kahtlemata oleks liikumine
edasí arenenud. Märksa rahva Philipp di Bühli
poegiti näest teada saanud noosolen kavatsusest
ja andis oma ratsa- ja jalaväele käsu tun-
gida neljapäeval Bühli. Illestõusud, nähes
relvastatud sõjaväeksusi, ei ositanud mingit
vastupanu. Nii oli Bühli "Vaene Kourad"
liikvidelritud.

"Vaene Kouradi" liidu liikumest lauges mark-
vrahi käte esialgu ueli, hiljem õnnestus ka

1) Roskuranz Q, lk. 237, 259.

2) Ibid., lk. 249.

Bastian Jugel tabada.¹

1514. a. Bühli talupoegade liikumisele, nagu igal aegajal toimunud illestõusule, oli omaaegsiga seismine vastudolu. Ühelt poolt oli ta maaslikumine, üldsega laieneda, kuid teisalt - taastada kasvumist talupoja ühiskonnajärgidamine, millest ta siiski hoiab ja mille tõttu illestõus lokaliseerub.² Kuuld 1514. a. toimunud illestõus Bühlis ei olnud ilma mõjuta maa elanikele. Enespluatsioneerist vabanevise püüetega kaasas maa rahvas iha enam oma õigustat oluvooritumne. Ometi pidi valitsev ulas tähelepanu pöörama illestõusule. Kuigi markkrahv ei tahtnud, pidi ta rahva illestõusu järgi väikese järeleandmise tegema. Mis puutub Rügegericht'i, siis püüas Philipp 1507. a. väga autud uarve määrusi vähemalt niivõid, et iga nida elaniku ainsult seda võis nohtus kaevata, mida ta suutis tõestada.

1) Rosenkranz D., lk. 430.

2) Топорцев, т. VII, lk. 212.

VI

Ülestõusud Ungaris, Saksimannis
Kraisis ja Kärntenis.

Samaaegselt Veen Lõuadi ülestõusudega
Württembergis ja Böhmis, puhkes ka Ungaris talu-
poegade ülestõus, mis oli suunatud kohalike
fodaalide vastu.

1514. a. kardeti sõda Türgiga ja selles no-
guti sõjavägi, kuhu tõmmati nii fodaale
kuu ka talupoegi. Et värvata võrdlemisi suu-
remal arvul talupoegi võitluses türklaste
vastu, selles lubas paapiisop talupoegadele
nõigi pärisõiguste nõustuste vastamist, i. o.
munka pärisõiged talupojad vabadeks. Fodaalidel
oli hirm, et nad jäävad niimoodi
ilmsa pärisõigedest ja pöörasid oma relvad
talupoegade vastu. Nüüd puhkes lepitamatu
pahamele tõus fodaalide vastu ja talupo-
egade sõjavägi muutus revolutsiooniliseks
armees, mille juhus sai György Dózsa.¹⁾

Kui talupoegi taheti suunata türklaste
vastu, siis avaldas Dózsa proklamatsiooni, milles
nutkus talupoegi lepitamatule võitlusele fodaal-

1) Inrebe, Specimens einer böiwa b Tepmasum, la. 73.

lide vastu. Oma proklamatsioonis ütles Dózza, et pole teist lahendust, kas loob fodaal talupojad surmas või talupoeg fodaalid.¹ Talupojad liitusid Dózza'ga ja arisid Budapesti lähedale Ráxosi väjale. Fodaalid alustasid uue sõjategevuse talupoegade vastu ning toimus relvastatud konnupõrge talupoegadega, mis lõppes fodaalide kaotusega. Ümberkaudsed linnused põletati ja mõn fodaalid, kes talupoegade väe laagerid, surmati.²

Kuid Dózza ei rahuldunud sellega. Ta tahtis laeendada oma tegevust. Selles jaotas ta oma sõjaväe 5 kolonniks. Kahe kolonni ülesandeks oli Ülem-Ungaris ülestõusu õhutamise. Üks kolonn jäi pealinna kaitsma, kuna Dózza koos vennaga liikus kahe kolonniga Szegedi poole. Dózzal ei õnnestunud endaga kaasa tõmmata linlasi. Need läksid fodaalide poole üle. Niipäri kui Dózza oli lahkunud püüdnud fodaalid koos lülastega pealinna kaitsma jätud sõjaväe.

Dózza jäudis Csáádi, kes muutis fodaalid ja kuulutas välja vabariigi, üleül-

1) Топографическо-экономическое, л. 115.

2) Энрике, Историческая картина в Венгрии, л. 73.

disk võrdumise ja suveräänsuse. See oli revolutsiooniline samm. Kuid sõja edu kestis vaid lühikese aja. Tõdasaalsed alustasid praletungi ja sõja sõjavägi purustati. Sõja ise langes vaugi! Nüü muutis Ungaris puhnenud ülestõus maha. Ülestõusu naostuse põhjuseks oli talupoegade liitlaste pöördumine, kes alustasid ülestõusu. Ungaris taastati feodaalide poolt endine olukord ja talupoegade ekspluatatsioon jätkus sama julmalt kui varem.

Mis puutub Steiermarii, Kraani ja Kärnteni, siis sealne ülestõus langes ühte lüpsaamaal toimuvate Bundeschuh-liikumistega.

Ülestõuude ajendeks olid saanud need maamõõtmised, mis pandi talupoegade õlgadele. Nõuelt võeti 1574. a. maamõõtu nime all sisse kuusi summanid. Talupojad ei uskunud, et maa mõõtmised toimub keisri käel. Neude arvates teavad seda keisri ametnikud omaavoliikelt. Nagu näha, on siin saanud säilinud üks hea keisriku.

Talupojad ei olund keitlised karmid

1) Иурец, Сремскее война в Термаку, л. 74.

suuri mass uug Hess - Krauis, Hodža hertsog-
konnas astutid talupojad marmide marmu-
u vastu välja. Selles hertsogkonnas elas väga
palju saunlar; nii et talupoegadele lisau-
des veel rahvusliku rõhuvuse. Talupojad
nõuavad keisri ametuast, et need marmid
naotataks ja neil lubataks oma vanaid
õigusi taastada. Sellele aga ei saage
keisri ametnikud ja nii puhkeb ülestõus. Ta-
lupojad nimetavad oma liikumist „stara prav-
da“ (vana õigus). Kohalrind fodaalid palu-
vad keisrilt abi ülestõusu summutamiseks.
Keiser Maximilian taktis oma mõjuvõime
nalsiti fodaalide üle suurendada ja nii
ta esialgu ei tule fodaalide abipalvele vastu.
Ta koguni nutsub enda juurde nii talu-
poegade kui ka fodaalide saadused ja
muud ära talupoegade raskused. Selle
võttega taktis keiser näidata talupoegadele,
et tema ei ole talupoegade kares olukorras
süüdi, vaid kohalrind fodaalid. Keiser
kämis talupoegade saadikute rahulolevalt
koju pöörduda ja taktada, et tema poolt on
ametnikud keelatud „vana õigus“ rikkumine.

1) Zimmermann, lk. 95 jj.

Rahvas uskus keisriisse ja pöördus noju. Seal sel-
 gus talle, et fodaalid ekspluaterivad talupoegi
 undiselt. See viis rahva meesti ülestõusule. Briti
 rahulolematud olid Kraini elanikud. Talupo-
 jad hakkasid fodaalide linnu põlema. Kõige
 vihatumad olid Kraini fodaalid vennad Mür-
 dorfid. Nende linnus asus hästi kindlustatult
 kõrgel mäe otsas. Kuuld talupoegadele ei suut-
 nud see kindlustatud linnus vastu panna.
 Linnus vallutati ja vennad Mürdorfid tapeti.
 Talupoegade rahulolematust kestis 3 päeva.
 Selle aja jooksul rüüstati ja põletati aua
 ekspluaterijate linnusi. Briti halastamatult
 toimus võitlus vaimuliku vastu, sest need olid
 kõige julmemad talupoegade ekspluaterijad.
 Kraini fodaalid ei suutnud talupoegadest
 aual jõul jagu saada ja seepärast paluti
 naaberelt abi, mida ka saadi.¹ Keiser erial-
 gu ei higanud vahele, kuid vähes, et rahutund
 muutuvad laisakatseliseks, lamis ka värvata
 sõjavägi, kes aitas talupoegade rahutusi maha
 suruda. Samaaegsed rahutused Kärtenis ja Steier-
 maris suruti samuti maha.

Kuigi talupoegade ülestõusud suruti

1) Zimmermann, lk. 97.

maha, näitab ülestõusude tihenemine, et
talupoegade vastupanujääd sajadikite jäaa-
sul kannab, milles seab na poodaalihiskou-
na enda arengu seadus.

Kokkuvõtte.

Marxistlik-leninliku ajaloo teaduse üks -
 andeks on näidata töötavate rahvamaaride
 ajalooga kui jäändu, mis aastasadu on või-
 delnud ekspluatarijate vastu, kes valdasid
 tootmisvahendeid ja nendega sundisid eksplua-
 teritavaid töötama oma kasuks. Selid me
 teame, et initsiatsioon ei seis paigal, vaid teemas
 toimub lakkamatu areng ja edasiliikumine.
 Sellepärast on tarvis näidata seda suurt
 võitlust, mis arenes ja kasvab ajaloos koos
 tootmisjändude arengu ja kasvuga, sest et „...ühes
 tootmisriistade muutumise ja arenemisega muu-
 tudid ja arenesid inimesed kui tootmise jän-
 dude tähtsaim element...“¹ ning kasvab ka
 nende vastupanu ekspluatariinile.

Fodaalvõrras ekspluatatsioon kõrvuti fodaal-
 se omandiga ka talupoja isiklikul töö-
 põhuv omand. Pärisejusse tolev talupoeg
 on isiklikult sõltuv fodaalist, kes ekspluatatsioon
 talupoegi halastamatult. Sellest tulebki talu-
 poegade võitlus oma ekspluatarijate vastu.

1) N. K. (b) P ajaloo liikiuurus, lk. 123.

Selbimus Italiini sõnade järgi „fodaalkorra pa-
jaones on alamvõitlus ekspluaterijate ja eks-
pluateritavate vahel.“¹⁾ See alamvõitlus sü-
veneb ajaajooksul. Briti intensiivsus muutub
ta kapitalistlike elementide arenguga ja
sissetungiga. Kapitalistlike elementide sisse-
tungi ja toredustarbimise suurenenisega
tõstavad fodaalid talupoegade koormusi;
vaimude ise selliga osa, millel nad istuvad.
Sellisele ekspluaterimise suurenenisele vastavad
talupojad ülestõusudega, mis kerkajal on
kõige kõrgemas alamvõitluse vormis.

Saksamaa talupoegade ülestõusude
aru suurenes XV saj. lõpul ja XVI saj. algul ko-
ses fodaalide intensiivistuva praletungi-
ga talupoegade senistele õigustele ja eksplua-
terimise järsku tõstmisega, nagu eelnevalt
peatükkidest selgus. Ajaks, mis saksa talu-
poegade olukorda halvendas, oli ihtse tugeva
kervõime püüdmine. Smaalbund ja vaimu-
liund fodaalid olid praegu sõltumatusel
keisrist. See süvendas riigi poliitilist killus-
tatust. Saksamaa killusstatust on väga hästi
isloomustanud Engels järgmiselt: „Sellal kui
1) Üik(6)P ajaloo lühikursus, lk. 124.

Inglismaal ja Prantsusmaal kaubanduse ja tööstuse areng viis noogu maa huvide kustumisele ja just sellega poliitilisele tsentraliseerimisele, viis see protsess Saksamaal vabad huvide grupeerimisele provintside kaupa kohalike kesuste ümber ja seepärast poliitilisele killustatusele.¹⁾ Põhjuseks, miks Saksamaal ei kujutanud endast poliitiliselt ühtset kervikut, oli ajaolu, et Saksamaal ei kujunenud siseturgu, mis ka majanduslikult ühtses teraviks oleks ühendanud.

Füodaalide puudens on vabade talupoegade sõlmlaste ja sõlmlastest pärisorjadens muutumine ning kogukonna maade anastamine, mis ödela-Saksamaal vilise hoo saab XV saj. lõpul. Füodaalide poolt suurendatase talupoegade kohustuste määra järsult, nagu I patiniis nägime, mille vastu talupojad astuvad väija ülestõusudega.

Kui IV saj. keskpaiku Saksamaal ast üld-
 und talupoegade ülestõusud olid stiihilised, siis XV saj. lõpul ja XVI saj. algul moodustatud talupoegade salainhõngu "Bundschuh" katsed ülestõusudes olid organiseeritud. XVI saj. algul

1) Kressel, Knechtensachsen boitra b Trepmanen, la. 37.

moodustatud Varem Louradi kalupoegade ja linnapehede liit oli juba organiseeritud ühistõus, (mille organisatsioon kujunes väga ühistõusu näigus), saamati nagu ühistõusud, mis toimusid Ungaris, Steiermariis, Kraisis ja Kärntenis.

Kahtlemata ei ole ka Šveitsi kalupoegade võitlus oma ekspluaterijate vastu ilma nõjuta sama kalupoegade ühistõusudele. Saavutamud a. 1499 täieliku sõltumatuse Saksa-Rooma keisririigist, muutus Šveits vägagi ahvatlevaks eesmärges oma poliitilise sõltumatuse, suhtelise vabaduse ja sisenorra demokraatsusega (võrreldes ümbritsevate riikidega) naabruskonna linnadele ja maaaladele. XV saj. lõpu ja XVI saj. alguse Saksamaale enne Šveitsi valitsusnõud tihti eesmärgina, mida kaotavad linnad. Tegelikult ei olnud selline vastukoht kaugelki mitte põhjendatud, ust "... vaatamata demokraatlikule kooseisule harimata karjastest koosnevad rahvastiku valitsevad... vähesed rikkad maasomanikud."¹ Siiski innustas Šveitsi kaugelaste võitlus sama kalupoegi, kes saamati nagu Šveitslased nägid oma plaanide vaimu

1) Mappe, Furebe, Cor., T. I, lk. 228.

lan' ilmalikes ja vaimuliam prodaalides.

loomulikuult ei ole Ivoiti mõju sama ta-
 lupõegade iilestõukudele otsustava tähtsu-
 sega. Iõikide iilestõukude põhjus peitub
 kohalikus olukorras — ekspluaterimise siive-
 nemises. Niikaua kui ekspluaterimine oli
 vähegi talutav, ei loinud talupõegade iile-
 tõuse. Kui aga ekspluaterimine muutub
 väljakamatamatus, tõusevad talupojad
 oma nõhujate vastu. Algul sellised iilestõu-
 mid ja iilestõukatsed on stiihilised. Üheks
 sellises ^{stiihilise} iilestõusu katses on ka käesolevas
 töös töös teodud Hans Böheimi liikumine. Hans
 Böheim kutsus avalikul juttusel rahvast iile-
 kehtiva korra iimbermuutmisele. Neid „ükski
 iihiskondlik formatsioon ei hukku enne, kui on
 välja arenenud kõik taotmisjõud, millens
 ta on küllalt avar ja uued, kõrgemad toot-
 misvihted ei ilmu kunagi enne kui nende
 materiaalsed olemasolutinginused on välja
 kantud vana iihiskonna enda riipes.“¹ XV saj.
 lõpu tingimustes Saksamaal sellist olukorda
 välja kujunenud ei olund, mis oleks viinud
 kehtiva korra kukutamisele.

1) Маркс, Энцклопедия, Удбранне произведений, т. I, л. 322.

Juba organiseeritud on Bundschuh salaihtingu ülestõuse koostised 1493. a. Schlettstadtis, 1502. a. Untergrombachis, 1513. a. Lehenis ja 1517. a. Bundschuh'l ning Württembergi ja Biihli Vaese Kowradi ülestõusud.

Nii Bundschuh'le kui ka Vaesele Kowradile on iseloomulik ja isine asjaolu, et nendest võtsid osa peale talupoegade ka liunaplebid. Mõlemate eesmärk on sama: kehtiva korra muutmiseks. Sellepärast ei tuligi neid teineteisest kunstmõeldult eraldada, nagu teevad seda kodanlikud ajaloosid, näiteks A. Rosenkranz väidab, et "... Württembergi Vaese Kowrad 1514. a. ... hoidub ... ajaloolult väljaspool mere (st. Bundschuh - mine märke, A.K.) liikumist." ¹ Eraldamine on õigustatud niivõrd, niivõrd see pundutab ülestõuse organisatsioonilist ja programmeerulist külge. Bundschuh' salaihtingut kujunes organisatsioon ja programmid enne välja, kuna aga Vaesel Kowradil loimus organisatsiooni ja programmide kujunemine ülestõuse käigus.

Mis puutub kõigile neile Bundschuh'ile, mis ükski nendest ülestõuseni ei jõudnud.

¹ Rosenkranz S, l. 3.

"Bundschuh" salajätking ei saanudki olla edukas, sest nagu demin oma "Valitud teoste" II köites ütles: "Et olla edukas ei pea rülestõus toetuma vandenõule, mitte parteile, vaid üriadtskule klassile."¹⁾ Kõik "Bundschuh" salajätkingud reideti enne kui rülestõus jõudis toimuda. Sellepärast ei saavutanud talupojad na mingeid järel andumisi feodaalidelt.

Teine oleksid on talupoegade ja lühkaplekkide liiduga "Väene Kouradi." "Väene Kouradi" puhul toimuvad rülestõusud. Württembergi Väene Kouradi juures toimus na reetuisne lounarodanoue poolt, samuti andis na talupoegade kihistamine tunda. Jõuanamad talupojad läksid kokkuleppeli valitsevate kihtidega. Selle tulemusena olid väga minimaalsed järel andumised, misda saavutati hertsogilt (Württembergi hertsog Ulrich oli sunnitud pagendatuid kodumokhta tagasi kutsuma ja Baadeni markgrahv Philipp pidi 1507. a. välja antud Rügegerichti punktavard karne määrusi pürami). Württembergi Väene Kouradi liikmed saamtsarid hertsogilt maapäwa kokkuleppumise. Tübingenis, kus nad eritasid auna nõudumised. Nõudumised olid sellised,

1) demin, Valitud teoste, II, lk. 92.

mida hertsog vastu võtta ei tahtnud. Et aga ilmsel
läbi ei saanud, siis andis ta väga ebamäärasteid
lubadusi talupoegadele, et mingil moel ei tulnud au-
tud lubadusi täita. Hertsog kasutas igamuguseid
demagogilisi võtteid, et lubadustest mööda minna,
mida ta ka saavutas. Kui Louland ei olnud
talupoegi reetnud ja hertsogi poole üle löinud,
siis vaevalt hertsog nii kergesti autud lubadusi
täitmata olnud saanud jätta.

Kui võrrelda nõudmisi, mis „Bundschuh“ ja
„Väsel Kowradil“ oli välja töötatud, siis püüdata-
sid mõlemad oma piirkonna kohalikele stu-
sid. Kohalikul olud olid igal ajal erinevad
ja need kohalikul raskused olidki, mis said
ilustõusude objektiks ajendeks. „Bundschuh“
salauhingu nõudmised olid noondatud prog-
rammi ja üldiselt olid kaugemale minevamad
kui Väsel Kowradi ja teiste talupoegade ilus-
tõusude nõudmised. „Bundschuh“ laste viiga-
simes selles, et nad tahtsid küll olemas ole-
vat võrda muutada, kuid kuidas ehitada
üle uue ihiskondliku võrd, seda nad ette ei
näinud. „Bundschuh“ valdusmürgis teistest
talupoegade ilustõusudest oli see, et ta oli
salauhingu.

Kuid on ka isikiseid nõudeid. Nõuded esi-
 algu on tagasihoidlikud, kuid ajaajooksul muu-
 tuvad radikaalsemaks. Eriti tuleb välja
 tõsta kirikumaaade sekulariseerimise nõudmist, mis
 esineb 1502.a. Bundschuh-lõikumises esmakordselt, kuid
 sellest ajast alates püsib alati päevakorral nii
 Württembergi Väese Lõuradi kui ka Bundschuhi
 puhul. Ühine nõudmine on ka kala- ja linnu-
 püügi ning heinamaa vaba kasutamise lubamise
 nõue; samuti kõigi mansude ja audamite vastas-
 tamine nõue.

Territoriaalselt ulatuse suhtes peab märkima,
 et nii Väese Lõuradi, Bundschuh' kui ka kõik teised
 talupoegade ülestõusud, mis toimuvad XV saj. lõpul
 ja XVI saj. algul, olid puht kohaliku iseloomu-
 ga. Ruumiliselt haaras 1517.a. Bundschuh' kõige
 laiemat ala. Bundschuh' puhul mainib kodan-
 lise ajaloolane Rosenrany, et kui iseloomulisi õnne-
 tu kohaliku ülestõusu summutada, "... siis saabub
 silmapile, kus talupojad vastavad lihtlaste järgi rü-
 gi ja mitte ainult oma, vaid koogu iseloomi vastu
 pööravad. See ... oli Bundschuh' tunnusmärgiks." See
 pole mingisugune eriline tunnusmärgis Bundschuh'ile, sest
kõik talupoegade ülestõusud olid lokaalse iseloomuga,
 Rosenrany S, lk. 3.

samuti ka 'Bundschuh' salaihingu katsed illestä-
sus. Ka läbitöötatud materjalist selgus, et Bundschuh
ei kaaranud looru alanid, vaid jäi kohalikuks.

Bundschuh v. Hornkinga ja Vaese Kouradi illes-
tõnu juhtimine toimus keskest. Bundschuh program-
mid ei teetu aga vanale fodaalsele tavaõigusele, vaid
programmide tiinus on nii ilmaliku kui ka vaimuliku
võimu kitsamine, s.o. kehtiva korra muutmise taotlus.
Sama on näha ka Böhemi liikumisele ja Dozsa
illeskutsel ja Vaese Kouradile. "Vana õigus" talupoja-
liikumises (Sempteni talupoegade illestänsed, samuti
illestänsed Krainis, Kärtenis ja Steiermarkis) nõutakse
endise vaimliku tavaõiguse kaastamist, mitte aga
olemasoleva korra muutust.

Nii Vaese Kouradile kui ka Bundschuh'le olid
oma lipud, millel olivad kujutatud sarnased ikstei-
sele. Seheni Bundschuh lopp oli samuti sini-valgest siidist
naagu Württembergi Vaese Kouradi omagi. Nähtavasti
on Seheni Bundschuh lopp mõjutanud Württembergi
illestänsjate loppu.

Paralleeli võib tõmmata ka "Vaese Kouradi" ja
"Bundschuh" sümboolite vahel. Bundschuh-liikumises
oli sümbooliks talupojaring, "Vaese Kouradi" puhul oli
sõnaline sümbool.

Väliste mõjustamistest võib rääkida, et 1513. a.

leheni „Bundschuh“ mõjutas 1574. a. „Vaese Kouradi“ väljastumist. Si tehi aga järeldest teha, nagu oleks leheni „Bundschuh“ olnud otsustava tähtsusega „Vaese Kouradi“ väljastumises. Iga ülestõusu põhjused peituvad noka peal. Bundschuh - liikumise kogumini kantati aga „Vaese Kouradi“ poolt ära. Omaosada avaldas „Vaese Kouradi“ ülestõus a. 1574 järele niipeu 1577. a. „Bundschuh'ile“, ka süündas 1577. a. Bundschuh'liikumist. Kuid mõjustund ei toimunud ainult „Bundschuh“ ja „Vaese Kouradi“ vahel, vaid saagelt suurema tähtsuse oma-avad üveiti talupoegade võitlused oma rõhu- jate vastu sama talupoegade ülestõumidele, nagu juba töö näigus selgus.

Beltoodust näeme, kuidas toimunud kib- lusbatud väimebalupoegade võitlused oma res- pluaturijate vastu XV saj. lõpul ja XVI saj. al- gul, misjuures talupoegadel oli liitlane lonna- plebide näol. See võitlus tugevnes ja kasvab järjest, millele lisatui feodaalühiskonna enda arengu kadus. Kuid feodalism hakkab alles- kima, kui teevad tingimused uues tootmisviis- siks - kapitalismiks. Jõud, mis kukutab feodalismi ei ole sugi uues või feodaalühis-

nõuna enda põlvkonnas, kes areneb ja kasvab
 koos feodalismiga. Sellens jõuab see talupoja-
 kond, kuid ta „... ei otsusta veel midagi
 ega väigi otsustada, sest organiseeritust,
 väijaostumiste poliitilist teadlikkust, nende
 (võidlus hädavajalikkuse) tsentraliseerimist;
 näie seda suudab mõjunitse ulatuvai-
 le millustatud talupoegadele anda ainult
 nende juhtimise nõudluse või proletari-
 aadi poolt.“¹

1) Lenin, Cor., p. XIV, lk. 187.

Kantatud kirjandus koos lühendimisega
 tarvitatud lühenditega

Marxismi - leninismi klassikud:

1. Маркс, К., Каммал, том I, 1950 = Маркс,
 Каммал, I
2. Маркс, К., Каммал, том III, 1950 = Маркс,
 Каммал, III
3. Маркс, К. ja Engels, Fr., Kommunistliku partei manifest,
 Tallinn, 1946 = Kommunistliku partei manifest
4. Маркс, К. и Энгельс, Ф., Трагеданская война в
 Швейцарии, Сочинения, том V, стр. 227-235,
 Москва, 1929, Ленинград = Маркс,
 Энгельс, Соч., т. V
5. Маркс, К. и Энгельс, Ф., Работе движение в Америке,
 Сочинения, том XVI, стр. 284-289, 1937 =
 Маркс, Энгельс, Соч., т. XVI
6. Маркс, К. и Энгельс, Ф., Предисловие к „к критике
 политической экономии“, Избранные
 произведения, том I, стр. 320-335,
 Москва, 1948 = Маркс, Энгельс, Избран-
 ные произведения, т. I

7. Жульс, Ф., Агми - Дюринг, 1950 = Жульс,
Агми - Дюринг
8. Жульс, Ф., Крестьянская война в Германии,
Ленинград, 1939 = Жульс, Крестьян-
ская война в Германии
9. Engels, Fr., Переконна, өраомандур жа киigt
текииние, Tallinn, 1946 = Per-
конна, өраомандур жа киigi
текииние
10. Lenin, V. I., Kapitalismi areneniine Venemaal,
Teosod, 3, lk. 1-511, Tallinn, 1950 =
Lenin, Teosod, 3
11. Ленин, В. И., О конституционных иллюзиях,
Сопикеня, том XV, сур. 174-187,
(Москва)
Ленинград, 1949 = Ленин, Сор., Т. XV
12. Lenin, V. I., Марксизм жа илестös, Valitud teo-
sed, II к., lk. 92-95, Tallinn, 1946 =
Lenin, Valitud teosod, II
13. Lenin, V. I., Mis teha?, Valitud teosod, I к.,
lk. 113-232, Tallinn, 1945 =
Lenin, Valitud teosod, I
14. Stalin, J. V., Марксизмист келитеадусе. Мönингсуст
келитеадусе кийинустест, Tallinn,
1950 = Марксизмист келитеадусе

15. Üleliidulise Kommunistlõnu (bolševine) partii ajalugu, lühikursus, Tallinn, 1946 = ÜK(6)P ajaloo lühikursus

Kirjandus:

1. Barge, H., Der deutsche Bauernkrieg in zeitgenössischen Quellenzeugnissen, Erster Band, Leipzig (sine anno) = Barge
2. Боревский - Теребенев, Н., Ученая Записка в средние века и новое время, С.-Петербург, 1908 = Боревский - Теребенев
3. Grimm, J., Weisthümer, erster Theil, Göttingen, 1840 = Grimm, I
4. Ohr, V., Miscellen zur württembergischen Geschichte am Vorabend der Reformation, Württembergische Vierteljahrshefte für Landesgeschichte, S. 269-281, Stuttgart, 1909 = Ohr
5. Попович, Г. Ф., Ученая Записка средних веков и указание товарища Сталина об 'основной черте' феодального

обшества, Известия Академии
Наук СССР, серия История и
Философия, том VI, #6, Москва,
1949, = Торшнев, т. VI

6. Торшнев, Б. Ф., Формы и пути крестьянской
борьбы против феодальной экс-
плуатации, Известия Академии
Наук СССР, серия История и
Философия, том VIII, #3, Москва,
1950 = Торшнев, т. VIII
7. Торшнев, Б. Ф., Народные восстания во Франции
перед Франкгой (1623-1648), Москва,
1948, Ленинград = Народные восста-
ния
8. Rosenkranz, A., Der Bundschuh die Erhebungen
des südwestdeutschen Bauernstandes
in den Jahren 1493-1517, I Band,
Darstellung, Heidelberg, 1927 =
Rosenkranz D.
9. Rosenkranz, A., Der Bundschuh die Erhebungen
des südwestdeutschen Bauernstandes
in den Jahren 1493-1517, II Band,
Quellen, Heidelberg, 1927 =
Rosenkranz Q.

10. Смирин, М. М., Борьба за землю в югозападной Германии в xv и начале xvi века, Исторические записки, кр. 4, 1938 = Исторические записки, 4
11. Смирин, М. М., О крепостном состоянии крестьянства и характера крестьянских повинностей в югозападной Германии в xv и начале xvi века, Исторические записки, кр. 19, 1946 = Исторические записки, 19
12. Steinhöfer, J. U., Neuen Württembergischen Chronik, Stuttgart, 1755 = Steinhöfer
13. Stälin, Chr. Fr., Württembergische Geschichte, Stuttgart, 1873 = Stälin
14. Werner, H., Die Reformation des Kaisers Sigismund, Berlin, 1908 = Werner
15. Циммерман, В., История крестьянской войны в Германии том I, Москва, 1937 = Zimmermann
16. Kerkow, H. Köide, Tartu, 1948 = Kerkow, H.